

HUSZÁR JÁNOS

A MAGYAR EJTŐERNYŐS ALEGYSÉGEK HARCI TEVÉKENYSÉGE 1944-BEN

Az ejtőernyős egységek kialakulásáról

A harmincas évek közepén gránátos századok kialakítását vette tervbe a magyar katonai vezetés. Ezek a kiválóan képzett katonai egységek a tervzet szerint megfelelő esetben arra is vállalkoztak volna, hogy ellenséges területen szállítógépek által földre téve folytassanak harci tevékenységet.¹

Miután egymás után érkeztek a hírek Európa különböző országaiból, főként a Szovjetunióból ejtőernyős alakulatok létrejöttéről, a magyar vezérkar lemondott a gránátos csapatok felállításának tervéről, s helyette megindította egy ejtőernyős egység szervezésének előkészületeit.²

A kiképző keret tiszti csoportja 1938. szeptember 11-én alakult meg hivatalosan Szombathelyen, annak a Bertalan Árpád nevű századosnak a vezetésével, akit az első világháború idején a Mária Terézia rend lovagkeresztjével tüntettek ki. Ezek a fiatal tisztek, akik valamennyien kiváló sportolók voltak, tekinthetők a magyar polgári és katonai ejtőernyőzés megalapítóinak, hiszen előttük hazánkban kizárólag életmentés céljából ugrottak ejtőernyővel olyan pilóták, akiknek gépe a levegőben felmondta a szolgálatot. Bertalan Árpád energikus irányításával néhány hónap alatt sikerült megismerniük az ejtőernyőzés legfontosabb szabályait. Később megszületett az első magyar tervezésű ejtőernyő is, mellyel el lehetett látni a létszám-ban egyre növekvő alakulatot.³

A szombathelyi egy esztendő alatt a keret tisztességekkel és tiszthelyettesekkel kibővült, majd századdá szerveződött. 1939 októberében a pápai huszárlaktanyába települve megkezdte a különböző csapategységekből ide jelentkező katonafiatalok ejtőernyős és harci kiképzését. 1940-ben már zászlóaljként szerepelt. Részt vett az erdélyi bevonulásban, s bemutatkozott a kolozsvári díszszemlén.⁴

1941. április 12-én a Bácska ellen intézett támadásban feladatot kapott a zászlóalj. Az eredeti terv szerint öt géppel két hullámban kétszáznál több ejtőernyőst dobtak volna le a Ferenc-csatorna hídjának közelében. Az egyik gép motorhiba miatt Pápán maradt, a vezérgép induláskor Veszprémben lezuhant, s a parancsnokkal együtt 17 ejtőernyős katona vesztette életét. Így a tervezett ejtőernyős bevetést mindössze 60 fő hajtotta végre.⁵

Bertalan Árpád utóda Szügyi Zoltán alezredes lett, akinél a létszám egyre növekedett. 1944 első hónapjaiban lépéseket tettek a szervezeti továbbfejlesztésre, főként a tisztek és tiszthelyettesek számát növelték. Az év második felében már hivatalo-

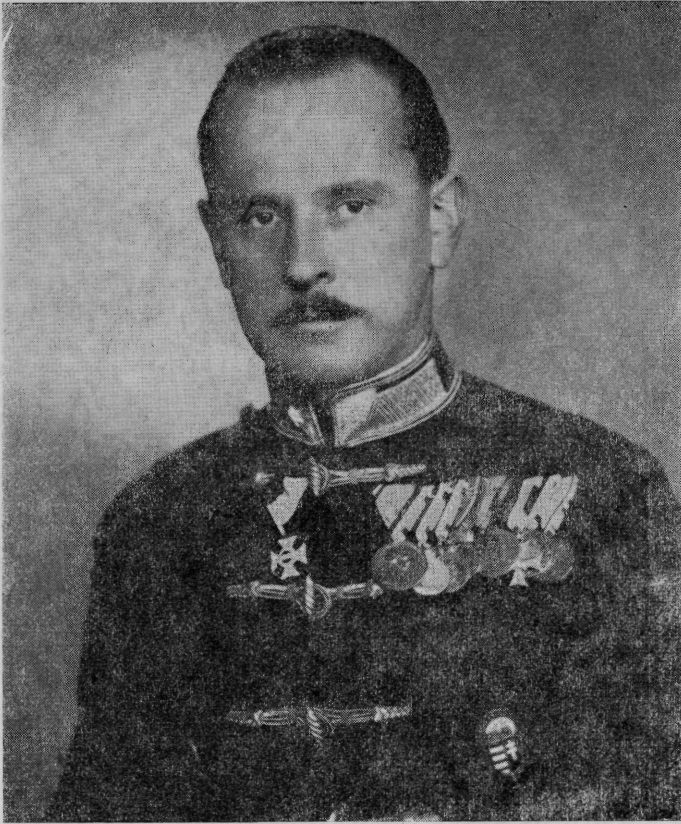
1 HL M. Kir. H. főparancsnoka 30 400. eln. szám. kik. — 1937.

2 HL Tgy. 2787. *Veszényi János*: A magyar katonai repülés története (1913—1942). 131. o.

3 *Szokolay Tamás* volt ejtőernyős főhadnagy emlékezése, 2—9. o. (Gépellt kézirat a szerző birtokában.)

4 Uo. 9—50. o.

5 HL 55 341/eln. le. vk. — 1941.



Bertalan Árpád őrnagy 1940-ben

san is ezredként emlegették az alakulatot, melynek két harcoló zászlóaljja volt a pót-zászlóalj mellett.⁶

1944 őszén hat komoly bevetésben vettek részt ejtőernyős alegységek. Ezeket a harci cselekményeket kívánom a következőkben az átélők emlékezései alapján számba venni.⁷

⁶ *Bartos Sándor* ejtőernyős főhadnagy, századparancsnok emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).

⁷ E téma feldolgozását rendkívüli módon megnehezítette a levéltári anyag hiánya.

Szerencsés körülmény volt, hogy Tassonyi Edömér őrnagy (Kanada), az ejtőernyős ezred egykori parancsnoka élete utolsó szakaszában megírta az I. ejtőernyős zászlóalj háborús szereplésének történetét 1945 februárjáig. Ez az emlékezés volt a legfontosabb forrásom a témához, amit azonban bizonyos forráskritikával kellett kezelnem.

Igen jó forrás volt viszont Ugron István százados tömör emlékezése, aki a II. zászlóalj történetének első szakaszához nyújtott értékes segítséget. Az ő adatai alapvetően megbízhatóak, de az eseményekkel egyidőben készült feljegyzések hiányában az időpontok meghatározása helyenként ugyanolyan bizonytalan, mint Tassonyi Edömérnél.

E dolgozat elkészülte nem kis mértékben Kővesdy Dezső főhadnagy (Ausztrália), egykori segédtsízt érdeme is, aki olyan szakaszokhoz szolgáltatott részletes anyagot, melyekhez csak töredékes források álltak rendelkezésre. Az ő révén sikerült hozzájutni a sorkásári harcokról készült kéziratához is, mely eddig nyomtatásban nem jelent meg.

Marostújvári Géza tartalékos zászlós (később a demokratikus hadsereg főhadnagya, katonai főiskolán oktató) 17 oldalas emlékirata sok adatot tartalmaz, mivel ő az I. zászlóalj minden bevetésében részt vett, s számos érdekes részletet örökített meg.

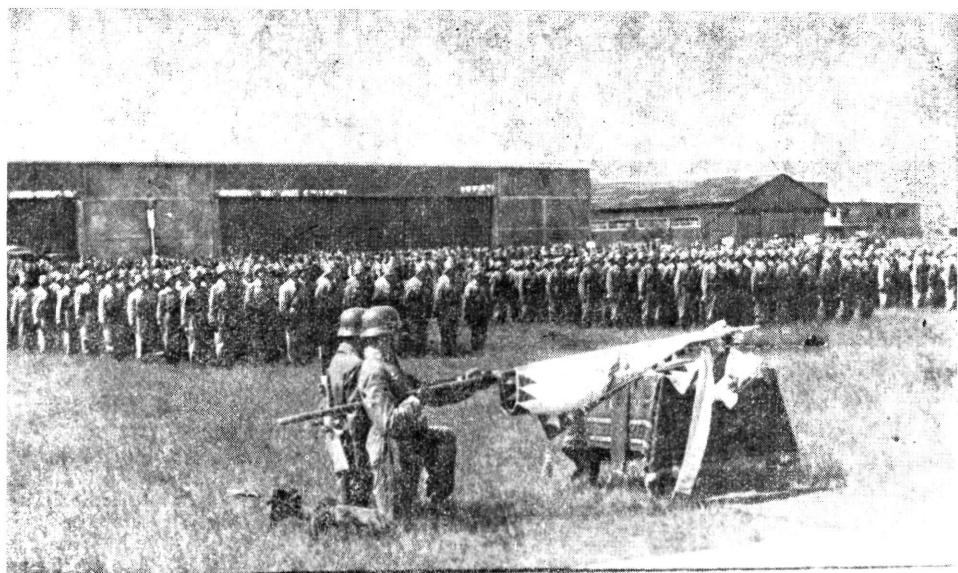
Bartos Sándor volt ejtőernyős főhadnagy, az árkász század parancsnoka, egykori segédtsízt, nemcsak adatokat szolgáltatott, de a gyűjtött anyag hitelességének vizsgálatához is segítséget nyújtott konzultálás formájában.

Hálás vagyok Lajtos Árpád vezérkari őrnagynak, aki kevéssel halála előtt kérdéseimre válaszolva számos problémát segített tisztázni.

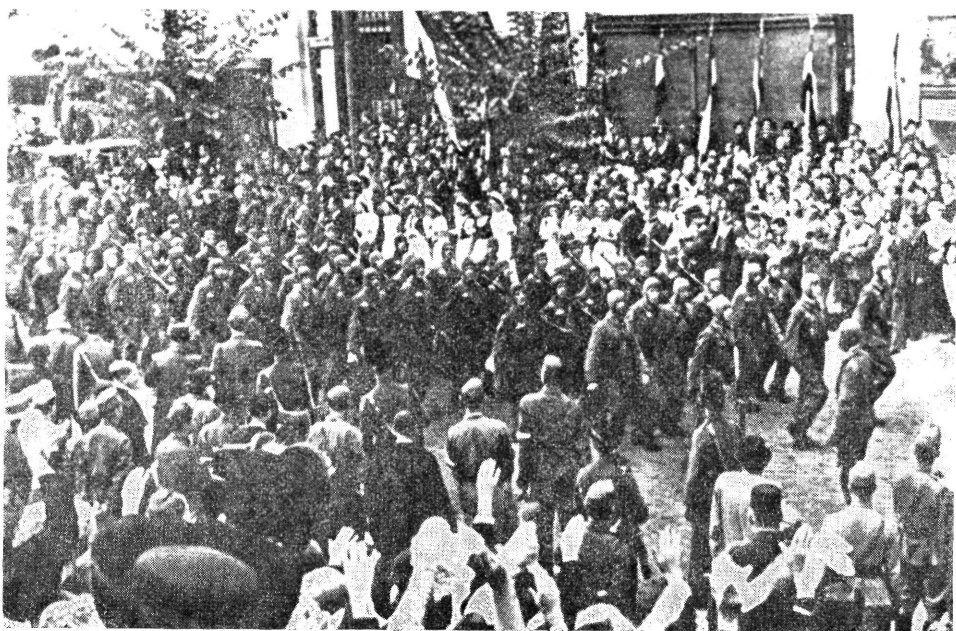
A birtokomban lévő több tucat, hangszalagra rögzített emlékezés anyagából csak töredékek kerültek felhasználásra, a felvételek nagyobb része az ellenőrzést, az összehasonlítást, a hitelesítést szolgálta.

Közel száz régi ejtőernyős katonával volt és van kapcsolatom, a tőlük hallottakat szintén felhasználtam az egyeztetésnél, ellenőrzésnél, formába öntésnél. Mindannyiuknak hálával tartozom.

Magam, mint karpaszományos honvéd, 1944 őszétől az alakulatnál szolgáltam, így személyes emlékeim és élményeim is vannak.



Az ejtőernyősök átveszik alakulatuk zászlaját



Ejtőernyősök bevonulása Kolozsvárra

Ejtőernyősök a Kárpátokban

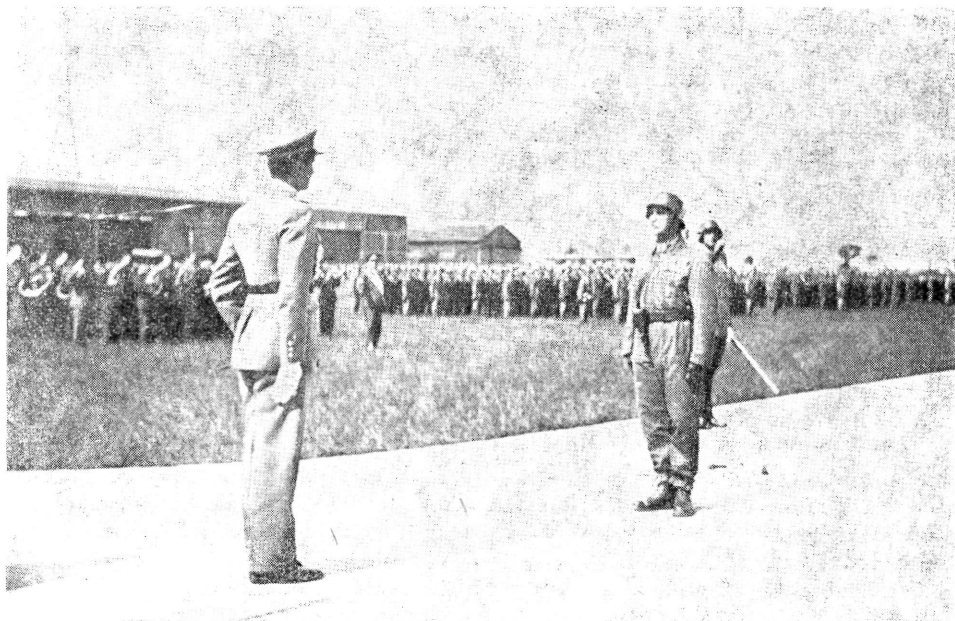
A Szovjetunió ellen folytatott háborúban a pápai ejtőernyős alakulat első harci alkalmazására 1944 nyarán került sor. Az előző években csupán a tisztek és tiszt-helyettesek teljesítettek három hónapos frontszolgálatot harci tapasztalatok szerzése céljából. 1944 júniusában, mikor a német hadvezetőség egyre nagyobb számban vetette be a magyar katonai alakulatokat óriási veszteségei pótlására, a pápai ejtőernyősök is parancsot kaptak az elvonulásra.⁸

Az első lépés a nem túlságosan nagy számú tartalékos mozgósítása volt. A behívtak egy pillanatig sem gondoltak arra, hogy közönséges gyalogos alakulatként kerülnek majd az arcvonalba. Jól tükrözi ezt Marosújvári Géza tartalékos zászlós emlékezése:

„Mikor behívtak bennünket, azt hittük, hogy az egész személyi állományt átképzik a német csapaternyők használatára, és adott esetben ezekkel az ernyőkkel kerülünk alkalmazásra. Nagyon örültünk, hogy ismét ugorhatunk, de csalódva hamarosan megtudtuk, hogy gépek és ernyők nélkül vasúton a hadműveleti területre szállítanak bennünket. A felszerelés néhány nap alatt megtörtént.”⁹

Az elvonuló alakulat legénysége kiválóan képzett katonákból állt. A sorállományuk mellett olyan tartalékosok kerültek a szerveződő egységekhez, akik már három éves katonai szolgálatot teljesítettek. S hozzá kell tennünk, hogy mindannyian harminc év alatti fiatalok voltak.

A felszerelést kifogástalannak lehetett minősíteni. Minden katona vadonatúj posztóruhát kapott. A többséget a régebben viselt, alsó lábszárra simuló, oldalt gombolható nadrág helyett pantallóval látták el. Az ilyen nadrághoz bakancs helyett



A zászlóátadási ünnepségen Szügyi Zoltán alezredes jelent Horthy István kormányzóhelyettesnek

⁸ *Bartos S.* emlékezése.

⁹ *Marosújvári Géza* tartalékos ejtőernyős zászlós, a demokratikus hadsereg főhadnagya gépelt emlékezése *Ejtőernyős katonai szolgálatom emlékei* címmel (a szerző birtokában) 5. o.



Ejtőernyősök gyakorló ugrás előtt

nyersbőr, torokban szíjjal elszorítható árkászsizma járt. Ez kényelmes és praktikus öltözék volt. Ejtőernyős ugrócsizmát csak tisztek és tiszthelyettesek viseltek. A fegyverzet nem különbözött a többi harcoló alakulattól, csupán a sorozatlövő fegyverek aránya volt jobb.¹⁰

Valóban gyorsan megtörtént a szervezés, a tartalékosok beosztása. Az ezredközvetlen alakulatokon kívül egy megerősített zászlóaljat állítottak fel. Az ejtőernyős zászlóaljakban eddig szervezetszerűen három ejtőernyős lövészszázad volt. A kivonuló zászlóalj a géppuskás, nehézfegyver és műszaki század mellett négy lövész századot foglalt magába. A létszám mintegy 1200 fő lehetett.

A visszamaradó különítmény létszáma is jelentős volt. A gyengélkedőkön, a raktárakba beosztottakon kívül mindazokat visszatartották, akiket ősszel a bevonuló újoncok kiképzésénél kívántak felhasználni. A Pápán maradtak létszáma 400—500 fő körül mozgott.¹¹

Az elvonuló alakulat egyik tisztje, Tassonyi Edömér százados így emlékezik ezekre az eseményekre:

„1944 nyarán az eje. alakulat a tartalékállomány behívásával ... mint eje. csoport v. Szügyi Zoltán parancsnoksága alatt a Kárpátokba elvonult ... A lövész zlj. parancsnoka Molnár Lajos szds. volt. Pokornyai Örgy. Pápán maradt, mint a Vmk. (visszamaradó különítmény) parancsnoka. A kárpáti harcokban nem vett részt.”¹²

A búcsúztatásról Marosújvári Géza zászlós a következőkben számol be:

„A kivonuló eje. csoport a repülőtéren sorakozott fel, ahonnan a szokásos ceremónia után a pápai vasútállomásra meneteltünk. A bevagonírozás példás rendben és igen rövid idő alatt megtörtént. Soha nem felejttem el a velünk közös repülőtéren állomásozó vadászrepülő kiképző osztály Héja típusú vadászgépeinek búcsúzó rácsapásait.”¹³

Nagyot tévedtek azonban, amikor azt hitték, hogy azonnal az arcvonalba kerülnek. Jó ideig messze mögötte voltak tartalékban.

¹⁰ *Bíró Sándor* ejtőernyős honvéd, a demokratikus hadsereg ejtőernyős törzsőrmestere közlése.

¹¹ *Bartos Sándor* emlékezése.

¹² *Tassonyi Edömér* ejtőernyős őrnagy, ezredparancsnok emlékezése: „Ejtőernyősök a Kárpátok védelmében.” *Magyar Szárnyak*, (Kanada) 1982/11. sz., 78. o.

¹³ *Marosújvári G.* emlékezése, 5—6. o.

„Vasúti szállítással Beregszászra vittek bennünket, majd Máramarosszigetre — a századunk (2. lövész század) Aknaszlatinára került—és az itteni polgári iskolában szállásoltak el bennünket. Napjaink, ill. heteink kedélyesen teltek el. Aknaszlatinán ismét felcsillant a remény, mert volt itt egy kis repülőtér is. Abban reménykedtünk, hogy egy szép napon szállítógépeket kapunk és ejtőernyős alkalmazásra kerülünk. Sajnos, nem így történt.”¹⁴

Az ejtőernyős csoport Kárpátalján mint az első hadsereghez tartozó Markóczy-hadtest tartaléka szerepelt. Júliusban, augusztusban komolyabb harci cselekményben nem vett részt, legfeljebb járőrözésre használták fel egyes alakulatait. Szeptemberben, amikor a Kárpátok előterét ki kellett üríteni, az ejtőernyős csoportot Vezérszállásra vonták össze. Innen nagyobb szabású vállalkozásokra is sor került. Ezek közül a legjelentősebb a Mizunka-völgyben volt: Erről így számol be Tassonyi százados:

„Két század Molnár szds. zlj. pk. vezetésével a kárpáti védőállás ellen felvonult orosz erőket ... készenléti állásukban meglepte. Egy orosz zlj. pságot, aknavető, páncéltörő és egyéb tüzelőállásokat megsemmisített. Mélyebb betörését a bevetett orosz tartalék megakadályozta. Ekkor esett el a visszavonulás alatt, közelharcban Molnár szds.”¹⁵

A becslések szerint mindegy hat kilométer távolságra nyomult be Molnár százados két lövésszázada a szovjet vonalak mögé. Ezért a vakmerőségért fizetni kellett. A pápai ezredtörzsnél dolgozók szerint ekkor közel kétszáz fő volt az alakulat vesztesége sebesültekben és halottakban. Ez azt jelenti, hogy a vállalkozásban résztvevőknek majdnem a fele elesett vagy sebet kapott.¹⁶

A katonák kedvelt parancsnokuk, Molnár Lajos holttestét minden nehézség ellenére magukkal hozták, s számára Alsó-Vereckén katonatemetést rendeztek, sírját a fejfa mellett nagyméretű ejtőernyős jelvénnel díszítették. Itt a búcsúztatót a rangidős tisztt, Tassonyi százados mondta, aki nyomban átvette a zászlóalj vezetését. Szügyi Zoltán ezredest később Budapestre rendelték, s ő ekkor az egész harceszot parancsnokságát átadta Tassonyi Edömér századosnak.¹⁷

Egy hasonló, de kisebb szabású vállalkozásban Marosújvári Géza zászlós is részt vett Oporcev térségében a 2. lövésszázaddal. Emlékezése helyenként drámai:

„...teljes csendben, szakaszonként leereszkedtünk a szovjet csapatok felé lejtő, fákkal borított hegyoldalon. Így tettünk meg kb. 5—6 km-t, és így sikerült századunknak észrevétlenül a készenléti állásaikat kiépítő szovjet erők mögé kerülni... A vállalkozás során több foglyot ejtettünk, köztük egy sebesült, századparancsnoki beosztásban levő hadnagyot is.”¹⁸

Arcvonalba igazában október 3-án kerültek először az ejtőernyősök. Ekkor indult meg a szovjet csapatok támadása a kárpáti határon levő magyar védőállások áttörésére. Elsőként Néma főhadnagy századát vetették be. Ez az alegység ellenlökést hajtott végre, visszaszorítva a szemben álló szovjet köteléket. A harcban Néma Tibor főhadnagy a combján megsebesült. Hordágyon követte századát, így irányította a támadást. A következő szilánk a fejébe fúródott, ez már halálos volt. A továbbiakban a század védekezésre kényszerült.¹⁹

A többi század is Volóc térségében harcolt, ennek védelmét látta el, támadásokat fogott fel, ellenlökésekkel igyekezett előnyösebb védelmi állásokat elfoglalni több mint egy héten keresztül. Mindez rendkívüli veszteségekkel járt. Gyakran került sor közelharcra, kézigránátok alkalmazására Különösen sokan estek el október 6-án,

14 Uo. 6. o.

15 Tassonyi E.: i. m. 1982. 81. o.

16 Szabó Lajos volt szkv. ezrednyilvántartó emlékezése, kéziratban (a szerző birtokában).

17 Tassonyi E.: i. m. 1982. 81. o.

18 Marosújvári G. emlékezése, 7. o.

19 Uo.



Ejtőernyős katonák a Kárpátokban

mikor a hadtest vezérkari főnökének parancsára nyílt terepen, többszörös túlerővel szemben kellett támadást végrehajtani. Itt a szovjet aknavetőök összehangolt tűzcsapásaival szemben szinte védtelenek voltak. Ekkor érte találat a parancsnoki törzset, ahol azonnal meghalt egy század- és három szakaszparancsnok, elesett a segélyhely orvosa, megsemmisült a tüzérfigyelő és a rádió. Tassonyi százados csak könnyű sérüléseket szenvedett.²⁰

Az ejtőernyős csoportot október 12-én vonták ki az első vonalból, s rendelték Ungvárra, ahol bevagoníroztak. Erről Tassonyi százados a következőket írta:

„Az eje. csoportot Budapestre való szállításra Ungvárra irányították... Berakodás előtt volt időm Munkácsra elgépkocsizni. Meglátogattam sebesültjeinket a munkácsi hadikórházban. A kórház zsúfolva volt eje. sebesültekkel (emlékezetem szerint kb. 420). A heves és elkeseredett harcok sok áldozatba kerültek...”²¹

Az ejtőernyősökkel és felszerelésükkel megrakott vasúti kocsikat három különböző szerelvényhez kapcsolva útnak indították Budapest felé. Tassonyi szerint gyorsított szállítással, Hajdú József őrmester emlékezése szerint több helyen késleltették a vonatok indítását, így néhány alkalommal az állomásépületre irányított géppuskákkal kellett a továbbhaladást kikényszeríteni. Mindenesetre tény, hogy október 15-én, a napsütéses, nyáriasan szép vasárnap délutánján mindhárom szerelvény Budapestre

²⁰ Tassonyi E.: i. m. 1982. 80. o.

²¹ Uo. 81. o.

érkezett. Az egyik a Keleti pályaudvaron rakodott ki, a másik kettő a Józsefvárosban. A parancs szerint mindegyik csoportnak a Budán található Károly-laktanyába kellett bevonulnia.²²

A Horthy-féle proklamációról mindhárom csoport értesült, a boldog pestiek azonnal elújságoták a katonáknak, itt-ott a házakból kihangzó rádióadást is saját fülükkel hallhatták. Ezek hatásáról Marosújvári zászlós a következőket írta:

„1944. október 15-én Józsefvárosi pályaudvaron állt szerelvényünk, mikor a környező házakból kihallatszott a Horthy-féle proklamáció. Soha nem felejttem el a sok boldog embert, aki odajött szerelvényünkhöz, és sírva közölte, hogy vége a háborúnak, vége az esztelen öldöklésnek. Mi, fegyelmezett katonák lévén, vártuk a parancsot. A pályaudvart rövidesen lezárták, és megkezdtük a kirakodást. Ennek befejezése után a késő délutáni órákban sorakozót rendeltek el, majd gyalogmenetben a városon keresztül megindultunk a budai Károly-laktanya felé.”²³

Ezeknek a fiatal katonáknak, akik mellükön a csillogó ejtőernyős jelvénnel, szigorúan lépést tartva meneteltek Budapest utcáin, fogalmuk sem volt arról, hogy ezekben az órákban játsszák el az ország vezetői az utolsó lehetőséget arra, hogy véget vessenek a háborúnak. Arról sem volt fogalmuk, hogy a nyilasok megkezdték a hatalom átvételét. Elsőként a Marosújvári zászlós vezetése alatt menetelő 2. század találkozott erre utaló jelekkel:

„...A Horthy Miklós-hídon (Petőfi-híd — H. J.) mentünk át Budára. Mikor a budai hídfőhöz értünk, elénk vágódott egy nyilas egyenruhás alak nyakába akasztott német géppisztollyal. Közölte velem, hogy ő X. Y. főkopjafő (ez állítólag nyilas rendfokozat volt), és parancsot kapott arra, hogy tartóztasson fel mindenkit. A főkopjafő körül még nyolc-tíz nyilas ödöngött. Engem irtózatot düh fogott el! Kik ezek, és milyen alapon állítanak le egy katonai alakulatot? Ahogy így füstölgök magamban és mondom a magamét a nyilas kopjafőnek, egyszerre csak mellettem teremnek az első szakasz ejtőernyősei — elkapták a főkopjafőt és se szó se beszéd, átdobták a töltés korlátján. Erre a kíséretében levő nyilasok szanaszét szaladtak... Folytattuk utunkat a kijelölt cél felé, és mikor beértünk a laktanyába, együtt-tartást rendeltek el... Éreztük, hogy valami nincs rendjén.”²⁴

Vajon volt-e valami oka annak, hogy Budapestre rendelték az ejtőernyős csoportot? Kétségtelen! Bizonyos, hogy a későbbre tervezett kiugrásban kulcsszerepet szántak nekik. Kár, hogy ez az elképzelés nem vált valóra! Ők bizonyára sokat tudtak volna tenni az ekkor már aláírt fegyverszünet érvényesítéséért, ha erre határozott parancsot kapnak. Nem kaptak, így ők éppen olyan értetlenül álltak az eseményekkel szemben, mint az ország lakóinak többsége.²⁵

*Egy kiküldött ejtőernyős alegység harcai
Nagyvárad térségében és a tiszafüredi hídfőben*

A Kárpátokban még csupán a vállalkozásoknál tartott az arcvonal mögött tartalékban levő ejtőernyős alegység, mikor a Pápán maradtak egy különítménye már testet-lelket őröl harcban állt Nagyvárad térségében.

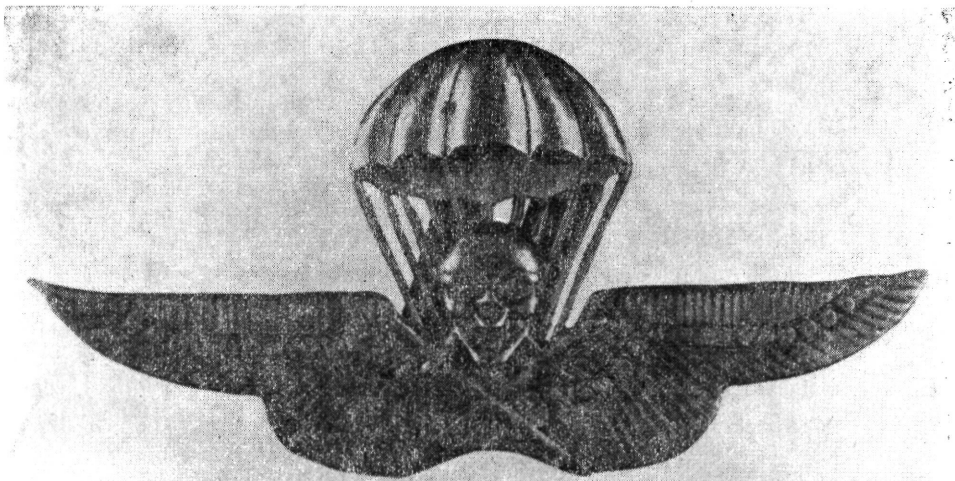
A 2. és 3. Ukrán Front iași — kisinyovi áttörésének következményei — magyar vonatkozásban — igazában egy hónap múlva kezdtek megmutatkozni. Ekkorra sikerült Malinovszkij marsallnak, miután Románia rákényszerült a háborúból való kilé-

²² *Hajdu József* ejtőernyős őrmester, dr. *Harcos Ottó* karpaszományos ejtőernyős szakaszvezető és *Marosújvári Géza* tartalékos ejtőernyős zászlós szóbeli közlése.

²³ *Marosújvári G.* emlékezése, 8. o.

²⁴ Uo.

²⁵ *Bartos Sándor* ejtőernyős főhadnagy, századparancsnok szóbeli közlése.



Ejtőernyős jelvény legénység és tisztsek számára

pésre, Dél-Erdélybe jelentős erőket felvonultatnia, s ott támadásba lendülnie. Ezekben a napokban léptek először a Trianon utáni Magyarország bizonyos területére szovjet katonák. A meginduló hadműveletek során különösen veszélyesnek tűnt az a támadó ék, mely Nagyvárad alól észak felé törve az Észak-Erdélyben tartózkodó német és magyar hadosztályok visszavonulási útját igyekezett elvágni. Természetes, hogy a magyar hadvezetőség minden elérhető tartalékot ide akart csoportosítani. Így jutott a vezérkarban eszébe valakinek, hogy Pápán még vannak ejtőernyős katonák, akiket légi úton át lehet dobni Nagyváradra.²⁶

Miután a parancs megérkezett Pápára, itt rendkívüli gyorsasággal összeállítottak egy század erejű köteléket, ellátták fegyverrel, felszereléssel. Majd minden katonának jutott géppisztoly. Voltaképpen az ejtőernyős alakulat minőségileg legjobb százada született ekkor meg, hiszen Pápán elsősorban azok tartózkodtak ebben az időpontban, akiket az október 1-én bevonuló újoncok kiképzőinek szántak, a legjobb tisztek, tiszthelyettesek és tisztsek. Jellemző, hogy a 175 főből álló alakulatban rendfokozat nélküli honvéd nem is akadt. Az egység parancsnokává az egyik legrégebbi ejtőernyős tisztet, Kiss Zoltán századost nevezték ki.²⁷

A magyar légiőrnökök két szállító százada rendelkezésre állt, így 1944. szeptember 26-án és 27-én megtörténhetett a katonák átdobása a nagyvárad repülőtérre.

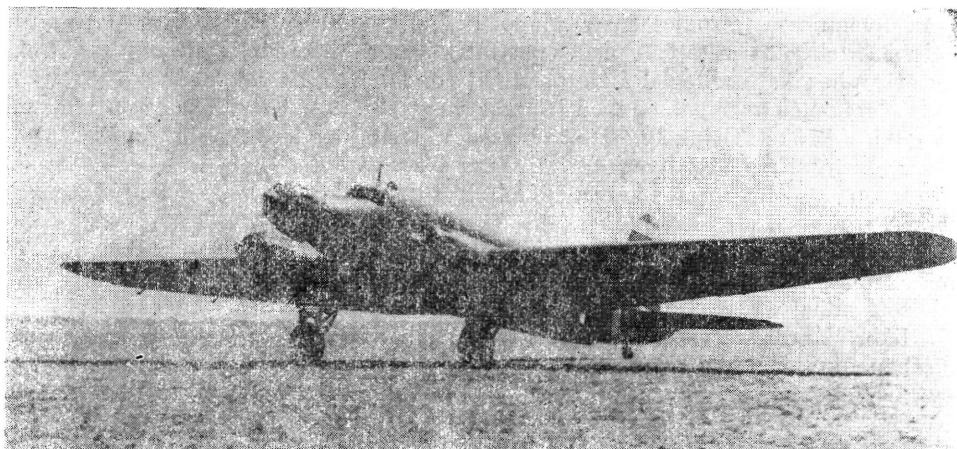
Kovács János törzsrőmester pilóta Fiat G-12-es gépén egy szakasszal 26-án délután két órakor landolt Nagyváradon. A célt megközelítve világosan látta a város közelében felvillanó torkolattüzeket, megfigyelte az utakon torlódó német gépkocsioszlopokat. Leszállás után a katonák kiugráltak az utastérből, és elvonultak a repülőtér épüetei felé, a gép pedig mintegy félórás időzés után visszaindult. Ezen a napon az alakulat első csoportja teljes egészében megérkezett Nagyváradra, s Cseke Endre és Godó Ferenc főhadnagyok vezetésével Köröstarjánhoz vonult fel a híd és a folyóvonal védelmére.²⁸

Kiss Zoltán százados az alegység másik felével szeptember 27-én délután két óra tájban indult Junkers JU-52-es gépeken a pápai repülőtérrel. A kötelék egy kört tett a város fölött, a repülőgépek szárnyának megbillentésével köszöntötték az itthon

26 *M. Szabó Miklós*: A magyarországi felszabadító hadműveletek 1944—1945. Bp., 1985. 26. o.

27 *Pál Gáspár* ejtőernyős őrmester emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).

28 *Kovács János* pilóta, repülő törzsrőmester emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).



Fiat G—12 szállító gép

maradottakat, majd nekivágtak az útnak. Mátyásföldről vadászkíséretet ígértek, ez azonban nem érkezett meg. A szállítógépek mindvégig földközelségben repültek, számukra ez volt a legbiztonságosabb.

Másfél óra múlva Nagyvárad fölé értek, s elszörnyedve tapasztalták, hogy a repülőtérré aknáknak csapódnak. Szó sem volt arról, hogy a gépek szokás szerint beguruljanak a főépület elé. Ahol leszálltak, ott a katonák kiugráltak, s az egyik hangárban gyülekeztek. A repülőgépek pedig a lehető leggyorsabban felszálltak és visszatértek Pápára.

„Meggördültünk és már indultunk is vissza — vallotta Kiss Gyula repülő őrmester —, boldogok voltunk, hogy épségben megúsztuk ezt a kalandot.”²⁹

Az ejtőernyős katonák beültek a repülőtér előtt várakozó autóbuszokba, melyek egyenesen az arcvonal mögé vitték őket. Ez akkor a második falunál, Váradlesnél volt. A csoport a község közepén kiszállt az autóbuszokból, s biztosított menetben megindult déli irányba. Alig tettek meg a szélső házaktól néhány száz métert, mikor az elővéd erős gyalogsági tüzet kapott. Visszahúzódva a kertek alatti árokban rendezkedtek be védelemre. Kevesen voltak, minden hat-nyolc lépésre jutott egy-egy harcos. Így várták készenlétben a támadást.

A sötétség leple alatt teljes csendben egy vegyes szovjet — román gyalogos kötelék közelített a mezőn keresztül kúszva a faluhoz, melyet meglepetésszerűen akart elfoglalni. Az ejtőernyős katonák hallották a különös, sűrűlődeszt, de nem láttak semmit. Már egészen közel értek a támadók, mikor az első lövés eldördült. A kibontakozó tűzharcban az előny a védők oldalán volt, akik megfelelő fedezék mögül pásztázhatták az előttük levő terepet. A támadó különítmény veszteségeket szenvedve visszavonult. Az ejtőernyősöknek két sebesültjük volt, akiket sürgősen elszállítottak.³⁰

Kiss Zoltán százados ezután tartós védelemre rendezkedett be kötelékével. A falu körül tábori őrsöket helyezett el, a tartalékot pedig a település középpontjában pihentette. Egy visszavonulóban levő rádióskocsit feltartóztatott, ezen keresztül az előljáró parancsnoksággal kapcsolatot teremtett.

Másfél napi nyugalom után támadás érte a falut, s ez a tábori őrsöket kivetette állásaikból. A kialakuló lőszerhiány miatt a csoport nem tudta magát tartani, ezért lépésről lépésre hátrálva, harcolva visszavonult. Ekkor már nem csak a benyomuló ellenség tüzelt rájuk, hanem a falubeli románok közül is többen fegyvert ragadtak.³¹

²⁹ Kiss Gyula repülő őrmester, hajózó szerelő emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).

³⁰ Szabó Dezso ejtőernyős tizedes emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).

³¹ Uo.

Az elvonulás a település központjából induló kanyargós vízmosáson át történt, melyben szekérút vezetett. A magas partfalak igen jó védelmet nyújtottak, mert ekkor már a házakat is elfoglalták a támadók, s onnan lötték a visszavonulókat.

Az elszakadás végeredményben jelentős veszteség nélkül megtörtént, a falun túl nem üldözték őket. Útjuk keresztezte a vasút vonalat, melyen akkor haladt át az utolsó szerelvény. Erre felszállva jutottak vissza Nagyváradra.³²

Közben Köröstarjánál a harc a híd felrobbantásával véget ért, a támadó csapatok visszavonultak. Innen kivonták az ejtőernyősöket, s a két alegységet, egyesítve, két nappal később újra Váradlesre irányították. Ezt a községet ugyanis közben egy német ellenlökés visszafoglalta, s a falu előterében nagyobb számú páncélos között bontakozott ki harc. Erre Szabó Dezső egykori ejtőernyős tizedes így emlékszik:

„Mikor Váradlesre visszatértünk, ott német harcokocsik álltak a falu előtt védőállásban. Majdnem olyan sűrűn álltak egymás mellett, mint a katonák a lövészárokbán. Legfeljebb nyolc-tíz méter lehetett a távolság közöttük. A legtöbb Tigris páncélos volt.”³³

Az ejtőernyősök a támadó harcokocsikat kísérő gyalogság leválasztását kapták feladatul. Miután Kiss Zoltán százados gondosan megszervezte a védelmet, ennek eleget is tettek. Közben gyakran kerültek olyan helyzetbe, hogy a szovjet harcokocsik átrohantak lövészgödreik felett, majd ugyanott vonultak vissza. Így ugyancsak kemény idegpróbának voltak kitéve ezek a katonák, több mint egy héten keresztül.

„A harcokocsikkal szinte közelharcba mentünk. A lövészkatákat gyakran megtaposták a páncélosok. A talaj itt nagyon kemény volt, felül iszapos, sáros föld borította. Mikor a harcocsi ránkjött, billentett néhányat a hernyótalpával, de nem tudott megnyomni bennünket, mert az alsó réteg kemény, ellenálló volt. Akik nem mélyítették ki a lövészkatát eléggé, azok néhányszor komoly veszedelemben voltak. De végeredményben senkinek nem lett komolyabb baja, mert hiába fogtak a harcokocsik a beásott katonák felett, a kemény talaj miatt nem tudtak senkit a földbe taposni.”³⁴

Egy héten keresztül támadás támadást ért, napközben állandóan folyt a harc, a tankok csatája a falu határában, csak éjszaka volt viszonylagos nyugalom. Mindkét fél súlyos veszteségeket szenvedett. Az egyik emlékező szerint 66—70 páncélos égett ki ezen a terepszakaszon, néha egyszerre fél tucat is égett, vagy füstölgött.

Egy hét után visszavonulási parancs érkezett, s mind a német páncélosok, mind a magyar katonák elhagyták a községet. Ekkor már nem csak sok sebesültjük, de számos halottjuk is volt az ejtőernyősöknek.³⁵

Először a katonailag már teljesen kiürített Nagyváradra vonultak vissza, majd Berettyóújfalu következett. Itt a megfogatkozott alegységet a 7. hadosztály törzsének védelmére osztották be.

Innen rövid időn belül tovább kellett menni, mert a szovjet csapatok előrenyomulása a falu határáig ért. Pocsajra települtek át. Alig pihentek meg, az üldözők ezt a községet is ostrom alá vették. Itt volt az egyik német páncéloshadosztály utánpótlási bázisa: tömérdek benzineshordó, lőszeresláda, élő állat maradt az utcákon, udvarokon. Mindez a szovjet csapatok kezébe került.³⁶

A következő napon a megmaradt 83 ejtőernyős katonát gépkocsival Mezőkövesdre szállították, ahol néhány napos pihenésre nyílt alkalmuk. A „békés élet” nem tartott sokáig, gyors riadóztatás után ismét teherautókra kerültek, melyek a Tiszáig vágattak velük. A tiszafüredi hídfőállás védelmét kapták feladatul a folyó keleti partján. Itt a falut nagyrészt birtokukba vették a szovjet csapatok, az állandó hidat a vissza-

32 Uo.

33 Uo.

34 Uo.

35 Pál G. emlékezése

36 Szabó D. emlékezése

vonulók már felrobbantották, így a hídfőbe pontonhídon jutottak be. Szabó Dezső így emlékszik az eseményekre:

„A vasútállomásig tudtunk előre menni, az első raktárakig, mert a falu már a szovjet csapatok birtokában volt. Itt beástuk magunkat. Hamarosan rohamtüzérek jöttek visszafelé gyalogosan, lövegeiket elhagyva. Kiss Zoltán százados a lövegek vezetőivel visszament a faluba, s három rohamlöveget még ki tudott hozni. Ezeket a pontonhídon keresztül hátraküldték. A löveg nélkül maradt rohamtüzérek, valami negyvenen, nálunk ásták be magukat. A töltésen végig megrakott teherkocsik sorakoztak, ezeket már nem sikerült áthozni a magyar oldalra.”

Különös firtora a sorsnak, hogy amikor a szovjet tüzérség lőni kezdte a hídfőt, egy ágyúvédék a vagonokba talált, a bennük levő lőszer felrobbant, s a rohamtüzérek majdnem valamennyien ott pusztultak.³⁷

A hídfő birtoklásáért napokon keresztül kemény küzdelem folyt. Különösen a szovjet páncéltörő ágyúk jelentettek komoly veszedelemet a védők számára. A tűzharc gyakran egész éjjel folyt, egyre jobban kimerítve a hídfő védőőrségét. A magyar katonákon kívül németek is voltak itt négycsövű Flakokkal, melyekből kettő az országotat lőtte, kettő légvédelemre volt beállítva. A hídfőt vízzel borított területek vették körül, ebből csak az utak és a vasúti töltés emelkedett ki, voltaképpen ezeket kellett a védőknek tűz alatt tartaniuk. Ez némileg megkönnyítette a dolgukat, a támadók létszámfölénye s hatékony ágyútüze azonban szinte elviselhetlenné tette helyzetüket.³⁸

A fokozódó nyomás arra kényszerítette az ejtőernyősöket, hogy egyre hátrább vonuljanak, mind szűkebbre vonják a védővonalat, végül teljesen feladják a hídfőt. Erről drámaian beszél az események egyik szemtanúja:

„Nyolc napig voltunk a hídfőben, nyolc napig a gödrökben laktunk, még éjszaka sem tudtunk onnan kijönni. Mikor feladtuk, a 83-ból már csak 43-an voltunk. Sok volt a halottunk, ezeket még eltemetni sem tudtuk. Itt kapta halálos sebeit Cseke Endre főhadnagy is. A nyolcadik nap éjjelén kaptuk meg a parancsot a visszavonulásra. Ekkora már a pontonhidat is elbontották, bennünket erős aknatűzben gumicsónakokon hoztak át. A fegyverek egy részét is el kellett hagynunk, mert nem lehetett a csónakokat túlterhelni.”³⁹

Az alegység maradványa ezután alkalmi járművekkel Budapestre utazott, s ott a Károly-laktanyában gyülekezett október 27-én és 28-án. Innen ekkor vonult el az I. ejtőernyős-zászlóalj az ezredközvetlen alakulatokkal Soroksárra.

Egy-két napi várakozás után Kiss Zoltán századosnak sikerült gépkocsit szereznie, mely hazaszállította az életben maradt katonákat, akik Pápan hamarosan a II. zászlóaljba nyertek beosztást.⁴⁰

Ejtőernyősök Soroksárnál

A Kárpátaljáról hazaérkező I. zászlóalj mintegy másfél hetet töltött Budán, a Károly-laktanyában az ezredközvetlen alakulatokkal együtt. Itt az alegységek némileg átrendezték soraikat, s a tisztek és tiszthelyettesek közül azok, akiket a II. zászlóalj kötelékébe osztottak be, Pápara utaztak. A vezetésben szintén változás következett be. Sziügyi Zoltán, akit közben vezérőrnaggyá neveztek ki, a Szent László hadosztály élére került. Az új ezredparancsnok Pokorny László őrnagy lett, aki közben Páparól a Károly-laktanyába érkezett.⁴¹

³⁷ Uo.

³⁸ *Kudar László* ejtőernyős honvéd szóbeli közlése

³⁹ *Szabó D.* emlékezése

⁴⁰ *Hauer János* ejtőernyős egészségügyi őrmester emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).

⁴¹ *Tassonyi Ede* őrnagy, ezredparancsnok emlékezése: „Az ejtőernyősök szerepe Budapest védelmében.” Fénymásolt kéziratrészlet (a szerző birtokában), 14. o.

Bevetésre a hónap végén került sor. Október 26-án, vagy 27-én városi autóbuszokkal az egész ejtőernyős alegységet Soroksárra szállították. Itt a katonák a községtől délre helyezkedtek el úgy, hogy arcvonaluk Dunaharasztiin keresztül a Dunáig nyúlt. Napokon keresztül építgették, tökéletesítették állásaikat. Az egyik szakaszparancsnok emlékezésében a következőket írja:

„Az ejtőernyős csoport Soroksár—Dunaharaszti térségében elfoglalta a kijelölt védelmi vonalat. Szakaszommal.. Alsónémedi—Kecskemét felé vezető műút jobb oldalán rendezkedtem be védelemre. Állásaink még nem voltak teljesen kiépítve, csak egy hatalmas harcokosiárok húzódtott vonalaink előtt. Ezt Budapestről elhurcolt szerencsétlen zsidó munkaszolgálatosokkal ásatták ki. A következő napokban megindult a szétvert német és magyar csapatok visszaözönlése.. Mi a szovjet csapatok beérkezéséig állásaink megerősítésén dolgoztunk, közben voltam bent Budapesten is, mert a HÉV-járatok még rendszeresen közlekedtek Budapest és Soroksár között.”⁴²

A berendezkedés tehát megtörtént, a harcokosik támadásának elhárítására nemcsak páncélok álltak rendelkezésre, hanem jól álcázott, páncélelhárításra berendezkedett légvédelmi lövegek is, melyek közvetlenül az első vonalak mögött helyezkedtek el.⁴³

Az állások előtt több kilométer távolságban volt harcelőörsként Sebestyén Béla főhadnagy páncéltörő szakasza, hogy a szovjet harcokosik várható támadását felfogja, vagy késleltesse. Ez Pokorny László őrnagy parancsára történt így, aki az ezredközvetlen alakulatokkal maga rendelkezett.⁴⁴

Az ejtőernyős csoport voltaképpen reteszállást foglalt el itt, Pesttől délre. Feladata a Kecskemétre és a Soltra vezető utak lezárása volt, kevéssel az elágazás utáni szakaszon. A kecskeméti úton, Soroksártól délre Juhász főhadnagy százada, a másik úton, Dunaharasztiinál, Platthy főhadnagy százada képezte a fő erőt. Egy teljes század Soroksáron volt tartalékban. Tassonyi Edömér százados, zászlóaljparancsnok így változta a helyzetet:

„Zömük a műúton volt alkalmazva, a két műút között csak gyenge leplező erők voltak a 3 km-es sávban, Alsónémedi—Ócsa térségében egy páncéltörő osztag (75 mm) volt a műút lezárására...”⁴⁵

A szovjet erők támadása november 2-án indult meg. Az első eseményekről így számol be a zászlóalj parancsnoka:

„November 2-án délután a páncélelhárító osztag irányából heves ágyútűz hangzott, majd rövidesen a műutat a rendezetlenül visszavonuló kecskeméti erők lóvontatású oszlopai Soroksár és a védőállás között eltorlaszolták. A tengelytöréses kocsikat az árokba fordítottuk.. Az utat felszabadítottuk. Rövidesen beérkezett néhány katona a pe.-törő állásból, jelentve, hogy az orosz harcokosik az állást lerohanták...”⁴⁶

A szovjet páncélos él Soroksárhoz érkezéséről Marosújvári zászlós részletes leírást ad emlékezésében:

„Valamelyik nap a késő délutáni órákban megkezdődött a szovjet harcokosik előmozgása. Az élen haladó öt darab T—34-es hamarosan elérte a harcokosiárok hídját. Élénken emlékszem erre a jelenetre! Halálos csend volt, csak a szovjet harcokosik morgása és a hernyótalpak csikorgása hallatszott. Már erősen szürkült, de láttuk, hogy a szovjet gyalogság a műút melletti árokban lehajolva követi a harcokosikat.

42 *Marosújvári G. emlékezése*, 9. o.

43 Uo.

44 *Tassonyi E. emlékezése*, 16. o.

45 Uo.

46 Uo.

A parancs szerint csak a páncélosok kilövése után nyithattunk tüzet a gyalogságra. A harcokcsik szakaszosan, egymást fedezve jöttek előre, de a híd előtt megtorpantak. Ebben a pillanatban megdördültek az útmenti akácokba beásott légvédelmi lövegek, a híd közelében elhelyezkedő páncélelhárítók is kilőtték páncélokkeiket. Megszóltak a gyalogsági fegyverek, mire a harcokcsikat követő gyalogság lefeküdt. A váratlan tűzcsapás következtében mind az öt tank mozgásképtelenné vált. Úgy emlékszem, hogy az egyik égő harcokcsi megkísérelte ugyan a visszavonulást, de ezt F. Tóth János őrmester egy kézigránátköteggel meghiúsította, közben azonban arcán, kezén súlyos égési sebeket, sérüléseket szenvedett.⁴⁷

Ezután kezdődött voltaképpen mind Soroksárnál, mind Dunaharasztnál a főerők támadása. Tassonyi Edömér emlékezésében ezzel kapcsolatban a következőket találjuk:

„Az orosz támadás a két műúton Soroksárra és Dunaharasztra az éj beálltával, kb. nyolc óra után indult meg... 20 vagy több páncélos támadhatott Soroksáron és ugyanennyi Dunaharasztra... .

A védőállásban órákon keresztül kaotikus harc folyt, számos harcokcsi megsérült tányéraknáktól és páncélelhárító fegyverektől, de a sérült harcokcsikat elvontatták. A soroksári védőálláson keresztül néhány harcokcsi a védővonalba is betört, de az orosz gyalogság — rohamtávolságon — balszárnyon elakadt, a harcokcsik visszavonultak. Azonban a műúttól jobbra támpontjainkat visszavetették, az orosz gyalogság itt állásunkba befészkelte, a visszavetett egységek Juhász fhdgy., szd. pk. parancsnoksága alatt egy árokban, kb. 300 m-rel hátrább állást foglaltak és géppuskáikkal és tüzfegyvereikkel megakadályozták az állásból való kitörést. A Dunaharasztnál indított orosz támadás, ugyancsak órákig tartó tűzharc után, rohamtávolságon összeomlott, ott az arcvonal szilárdan kitartott, több orosz harcokcsi megsérült. Éjjel után az orosz a támadást beszüntette, a harcokcsikat visszavonták... Veszteségeink akkor is és a későbbi harcokban súlyosak voltak, főként a szüntelen... aknatűz miatt.⁴⁸

A következő napon, november 3-án Soroksárnál csend volt, csak a másik reteszállásban került sor kisebb harctevékenységre. Másnap viszont Soroksárnál kezdődött újabb kísérlet:

„Reggel jelentették, hogy a soroksári úton hk. támadás van készülöben. Kisietve motorkerékpáron kb. 14 hk.-t számoltam meg, több is lehetett... Egy T—34-est a műúton, kb. 200 m-re a védőállás mögött találat ért, felrobbant, egy kisebb, más típusú a balszárnyon, a védőállásba törve harc képtelenné vált, mire a támadást beszüntették.⁴⁹

Ezen az arcvonalszakaszon szovjet támadásra utoljára november 5-én került sor, amikor is

„... még voltak mindkét körzetben éjjeli támadások, ezeket nehézség nélkül visszavertük, közelharcra nem került sor. Ezután az orosz a súlypontot áthelyezte, két ízben a jobb szárnyunkon, az utász szd. bal szárnyán nappal betört, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy szárnyunkat bekerítse, de mindkét kísérletet Plaththy a szd. tartalékának bevetésével visszavetette közelharcban.⁵⁰

Mindezeket számba véve önkéntelenül felmerül a kérdés, vajon az uralomra került nyilasokkal való együttérzés készítette ilyen kemény helyállása az ejtőernyősöket? Erről szó sincs! Az ő szemükben a nyilasok mindvégig félig nevetséges, félig undorító figurák voltak. Ezt számtalanszor ki is mutatták. Egyetlen apró epizódot érdemes itt megemlíteni:

47 *Marosújvári G.* Emlékezése, 9—10. o.

48 *Tassonyi E.* Emlékezése, 18. o.

49 *Uo.* 19/B. oldal.

50 *Uo.*

A Károly-laktanyában közvetlenül a Szálasi-féle hatalomátvétel után megjelent Szügyi Zoltán vezérőrnagy. Nyilas karszalagot viselt. Az ejtőernyős tisztek felháborodva körülfojták, és keményen kérdőre vonták. Szügyi rendkívül zavartan mentegőzött: „Most a tábornoki kar tagjai ilyent viselnek” — mondotta, és nagyon gyorsan távozott.⁵¹

Az ejtőernyős alakulatnál kezdettől fogva a bátor, a halálfélelmet nem ismerő ember volt az eszménykép. Olyan férfiak közössége volt ez, mely a gyávaságot, a megfutamodást megbocsáthatatlan bűnnek tartotta. Ezt a szellemet az első parancsnok, Bertalan Árpád őrnagy honosította meg. Jól fejezi ki e gondolatot a katonadal szövege is, melyet gyakran énekeltek:

„Ejtőernyős csak parancsra vár,
egy a jelszó: győzni, vagy halál...”

És még valami jellemző volt: a feltétlen bizalom tisztjeikben, akikről a parancsokat kapták.⁵²

Meg kell állapítanunk azt is, hogy ennek az alakulatnak a katonáira is erősen hatott a Horthy-kor légköre. Ezek a fiatal emberek akkor jártak iskolába, mikor legerősebb volt a trianoni béke okozta fájdalom, leghatásosabb az irredenta propaganda, legerősebb a szovjetellenesség. 18—21 évesen élték meg az „országgyarapítás”, a „Mindent vissza!” jelszavát harsogó tömeggyűlések időszakát.

Súlyos lelki viharokkal bár, de maradtak ott, ahol voltak, sodródtak az eseményekkel. Az átállásnak a gondolata is árulásnak tűnt számukra, pedig a fasisztaellenességnek, a nyilasok elleni gyűlöletnek számos jelét adták. Szakítani azonban 1944-ben még kevesen tudtak. Csak 1945 tavaszán, a nyugati határ felé vonulva hagyták el tömegesen az alakulatot, bizonyítva a hazához való kötődésüket.⁵³

A Soroksár—Dunaharaszti körzetében töltött utolsó hét nagyjából zavartalan volt. Néha-néha tűzpárbajra került sor, de támadásra, kezdeményezésre egyik fél sem gondolt. Erről az időszakról érdekes epizódot ír le Marosújvári Géza zászlós:

„Megemlíttem egy új magyar gyártmányú fegyver, a Szálasi-röppentyű próbáját, mely ezekben a napokban zajlott le közvetlenül szakaszom védősávjában. Ez a röppentyű a páncéllökőhöz hasonló reaktív fegyver volt, amit kerekeken gördülő állványról lőttek ki elektromos gyújtással... A próbakilövés sikerült, és a hatalmas bunkóhoz hasonló test a tőlünk kb. három kilométerre levő tanya irányába indult, ahol állítólag szovjet harcokcsik gyülekeztek... sokáig lehetett szabad szemmel követni. Nagyon erős bűg hangot adott, majd a tanya irányából egy villanás volt látható, és egy tűzéri lövedék becsapódásához hasonló hang volt hallható. Ennek az új fegyvernek a további sorsáról nem tudok, de azt hallottam, hogy nem került sorozatgyártásra.”⁵⁴

Az ejtőernyős csoport Isaszegnél

1944. november 12-én vonták ki az állásokból az alakulatot, és a katonákat Soroksár közelében a házakhoz beszállásolták. A megfogatkozott zászlóaljnál mindenki arra gondolt, hogy hosszabb időre pihenőbe kerülnek. Tisztálkodni kezdtek, s hozzáfogtak a felszerelés, a ruházat rendbetételéhez. Erre nagy szükség is volt, mert sem Soroksárnál, sem Dunaharasztnál nem épült a tűzvonalba komoly fedezék, a katonák nyitott lövészárkokban éltek, harcoltak és pihentek.⁵⁵

Az illúzió azonban korán szertefoszlott, rövidesen riadóztatták őket, majd a felsorakozó alegységeket budapesti autóbuszokon a fővároson keresztül Isaszegre szállí-

51 Bartos S. emlékezése

52 Uo.

53 A szerző, Huszár János volt karpaszományos ejtőernyős honvéd személyes tapasztalatai.

54 Marosújvári G. emlékezése, 9. o.

55 Uo. 10. o.

tották. Ekkor már az egész ejtóernyős csoport parancsnoka Tassonyi Edömér százados volt. Pokornyi László őrnagy az ezredközvetlenek feletti parancsnokságot már november 4-én átadta Tassonyinak, majd közvetlen az arcvonalból történő kivonás előtt, aknazsilánkoktól súlyosan megsebesülve, kórházba került. Az új parancsnok így számol be a fejleményekről:

„November 12-én (vagy 13-án) váltott fel a soroksári és dunaharaszti szakaszon a 22. SS., miután az orosz áttörési kísérleteit itt feladta. Parancsot Soroksáron kaptam, hogy Isaszegre szállításunk után a Feldherrnhalle német SS. ho. parancsnoksága alá lépünk és pihenésre kivonnak bennünket. Isaszegre késő éjjel érkeztünk. Az előkészítetlen szálláson a köves padlókra dőlt a holtra fáradt legénység. Parancsot adtam, hogy hagyjanak mindenkit aludni, nincs ébresztő.⁵⁶

Másnap, abban a reményben, hogy néhány napi lélegzethez jutnak, megtették az előkészületeket a berendezkedésre. Ez feleslegesnek bizonyult, mert újra riadóztatni kellett a legénységet:

„...kb. 11-kor délelőtt írásbeli parancsot kaptam — ha jól emlékszem egy német összekötő tiszt útján —, hogy az orosz erők az előttünk levő védőállást áttörték, azonnal foglalják védőállást Isaszegtől K-re, a megadott magaslaton. Sebtében megébedeltünk, erőltetett menetben értünk a magaslat aljához. (Lapos domb, balra a Tápió völgye, jobbra szőlők, nyílt terep; részben letarolt, vagy letördelt kukoricaföldek).”⁵⁷

Az elhelyezkedés sem volt könnyű, mert a kijelölt területet a szovjet csapatok különféle fegyverekkel állandóan lötték. Így már az első órákban nem lebecsülendő veszteségeket szenvedtek az elhelyezkedő alegységek. Két lövészszázad a magaslaton ásta be magát, egy másik század és az árkászok a Tápió völgyétől északra, a szőlőkben foglaltak állást.⁵⁸

Itteni emlékeiről Marosújvári Géza zászlós a következőket írta:

„...megszálltuk a részünkre kijelölt terepszakaszt és megkezdtük a beásást. A szovjet csapatok tőlünk kb. egy-másfél kilométerre voltak. Szakaszommal a domb keleti lejtőjén egy leszedett kukoricatáblában ástam be magamat. Persze ez valójában nem volt ilyen egyszerű, mert közben állandó aknavetőtűz zúdult ránk, fűszerezve egy-egy harcokosi lövedékkel, vagy a hírhedt csin-bummal (a 37 mm-es szovjet páncéltörő ágyú lövedéke)... leültem egy kicsit pihenni kiásott gödröm szélére... a következő pillanatban közvetlen előttem egy sárga villanást láttam és egy irtózatosszerű recsenést hallottam. Ezzel egyidejűleg... hatalmas ütést éreztem a bal vállam táján, és a gödrömbe fordultam.”⁵⁹

Ugyancsak drámai Zsuga János honvéd emlékezése sebesülése történetéről:

„...az eső mindig esett, az oroszok belátták terepünket... ha megmozdultunk, mindjárt jött az áldás... csináltunk egy nagyobb gödröt, a tetejére leveles csutkát hordtam, az utolsó fordulókat akartam megtenni... és elébem esett az akna, a hasamhoz kaptam és összeestem... Ozsvát szaki jött legelőbb hozzám... megsebesült, melém esett... egy csutkakúpba tettek bennünket...”⁶⁰

Marosújvári zászlós kulcsesonttörést szenvedett, Zsuga János honvédnek a hasfalát ütötte át a repesz. Rajtuk kívül volt még vagy két tucat sebesült. Az erős tűz miatt a súlyos sebesülteket csak másnap hajnalban tudták hátraszállítani.⁶¹

Tassonyi százados helyet keresett zászlóaljparancsnoki törzsének a védelmi vonal középső részén. Ez nem volt egyszerű! Ezen az arcvonalon számos szovjet mesterlő-

56 Tassonyi Edömér: *Az isaszegi harcok. Magyar Szárnyak*, (Kanada) 1983./12. sz. 53. o.

57 Uo.

58 Uo.

59 Marosújvári G. Emlékezése, 10. o.

60 Zsuga János volt honvédnak a szerzőhöz írt leveléből.

61 Tassonyi E.: i. m. 1983. 53—54. o.

vész működött, akik elsősorban a parancsnokságokat szemelték ki célpontnak, ahol egy-egy tiszt lelovásával érzékeny veszteséget okozhattak az ellenfélnek:

„Egy német figyelő csoportra bukkantunk a domb északi lejtőjén a hézagban és ideiglenesen ott rendeztem be harcálláspontomat. Ezt másnap el kellett hagynunk, mert orosz mesterlövészek tüze alá kerültünk. A harcálláspontot a domb mögött, közepén telepítettük, kb. 500 m-re, egy hevenyészett óvóhelyen, amit egy német tüzér figyelővel és egy német összekötő tiszttel megosztottunk, akiknek direkt összeköttetésük volt a német hadosztályparancsnoksággal.”⁶²

A délután folyamán, mire besötétedett, megtörtént az elhelyezkedés, az erődítés. A körülményekhez képest megfelelő védőállásokat sikerült kialakítani. A parancsnokságon azonban úgy tudták, hogy sem jobbról, sem balról nincs folytatása a védővonálnak, mindkét szárny szabad, így fennáll a bekerítés veszélye. Némileg megnyugtató volt, hogy a második napon egy magyar üteg tüzérfigyelőt létesített az első vonalban, s több német közepes és könnyű üteg tűztámogatására is számíthattak. Erre szükség is volt, mert a 2. századot, amely a Tápiótól északra ásta be magát, erősen támadni kezdte a szovjet gyalogság. A vonal előre-hátra hullámzott. Többször közelharcra is sor került. A magyar üteg tűztámogatást igyekezett nyújtani, de az első sorozat rövidre sikerült, a lövedékek az ejtőernyősök állásaiba csapódtak. Kovács Ferenc főhadnagy négy halottat és három sebesültet jelentett. Tassonyi százados dühében lemészárlással fenyegette az üteget. Estefelé a támadások abbamaradtak, a vonalnak ez a része is megszilárdult.⁶³

A domb előtt, ahol a fő erők helyezkedtek el, akcióra nem került sor. A távolban gyalogság gyülekezett, majd tucatnyi harcokci közelítette meg, és lőtte a magyar vonalakat, de éjszakára visszavonultak.⁶⁴

A helyzet a következő napokban sem vált könnyebbé:

„Nappal a védőállásban a mozgás lehetetlen volt, mert a terep arra kényszerített minket, hogy perem előtti védőállást foglaljunk. A sebesültek hátraszállítása lehetetlen volt, nappal minden mozgás lehetetlen volt. A harcokciágyúk a tűzfegyverekre vadásztak. A harcok alatt 11 sorozat tűzfegyverünket veszítettük el. A harc kezdetén, a harmadik(?) napon egy előretört harcokci legénysége egy előretolt fészket meglepetésszerűen lerohant és hét főt fogságba ejtett, a foglyokkal visszavonult.”

Ez volt az első alkalom, mikor magyar ejtőernyős katonák fogságba kerültek.⁶⁵ Rövidesen kiderült, hogy az alakulat nem képes az egész széles arcvonalat a megcsappant létszámmal megszállva tartani, ezért egymástól megfelelő távolságra védelmi fészkeket, támpontokat alakítottak ki, melyeknek bizonyos önállóságuk volt. A felszabaduló katonák tartalékba kerültek. Később, mikor a veszteségek növekedtek, ezeket a tartalékokat fokozatosan felhasználták.⁶⁶

Ez az elhelyezkedés azt a veszélyt idézte fel, hogy az egymástól külön álló csoportokat éjnek idején váratlanul megsemmisíthetik, s oda az ellenség befészkelheti magát. Ilyen esetre hamarosan sor is került:

„A második vagy harmadik éjjel egy orosz vállalkozás egy, a magaslaton levő támpontunkat (egy raj) a figyelő leszúrása után kiemelte, és a védőállásba befészkelte magát. Lehet, hogy ez egy éjjeli támadás előkészítésére mutatott.”

Az ejtőernyős parancsnok tüzérségi támogatást kért. A német ütegek előbb az elfoglalt támpontra zúdítottak megsemmisítő tüzet, majd zárótűzzel tették lehetlenné újabb szovjet erők felvonulását. Ezután még az éj sötétjében Kőkény főhad-

62 Uo. 53. o.

63 Uo.

64 Uo.

65 Uo.

66 Uo.

nagy, géppuskás századparancsnok vezetésével megindult az ellenlökés, amely a támpont visszavételét eredményezte.⁶⁷

Csak a harmadik napon fedezték fel, hogy tőlük délkeleti irányban mintegy két kilométernyi távolságban német állások vannak:

„...a harmadik napon 9 óra tájban, heves ágyútűz kötötte le figyelmünket, kb. 2 km-re Dk-i irányban előttünk széles arcvonalon tűzfüggöny volt (addig nem is tudtuk, hogy ott német állások vannak). Majd láttuk, hogy az orosz gyalogság nagy tömegben nyomul előre. Az állásokat a németek feladták.”⁶⁸

Ugyanezen a napon délután az ejtőernyős alakulat dombtetőn beásott százada kapott megsemmisítő tüzet. Bizonyára azok a könnyű és közepes ütegek működtek itt közre, melyek órákkal előbb a német állásokat lőtték. A parancsnok így ír erről:

„Az volt az egyetlen eset a háború alatt, amikor ilyen, első világháborús méretű tüzérségi tűz alatt álltunk. Betekintésünk a harcálláspontról erre a szektorra nem volt, de az egybefolyó robbanások és a szüntelen moraj azt a benyomást keltette, hogy nem fog élő ember az állásokban maradni, annak ellenére, hogy még a lövészgödörökben is rövid alagutak voltak ásva aknavetők ellen. Pontosan 40 percig morajlott a föld, majd hirtelen halotti csend lett.”⁶⁹

Ekkor a szomszédos század, melyet nem érintett a tüzérségi tűz, szovjet... támadást jelzett a dombtető ellen. A parancsnok tudta, hogy a megtizedelt század emberei nem lesznek képesek ellenállni, ezért kétségbeesett lépésre szánta el magát. Tüzérségi tüzet kért a németektől, közvetlenül saját állásai elé.

„17 másodperc után 52 csőnek a megsemmisítő tüze az állásunkon és az állásunk előtt feküdt; percek alatt lelassult, majd néhány percig hátra helyezték. Az orosz gyalogságot ez a tűz telibe találta, rohamtávolságon.”

A szovjet csapatok komoly veszteséget szenvedve visszavonultak. A század, melyet a kétszeri tüzérségi tűz ért, 7 halottat és több sebesültet veszített. Tucatnyi katonát eltemetett a föld, de ezek még csak meg sem sérültek, maguktól vagy társaik segítségével ki tudtak szabadulni a föld fogságából.⁷⁰

A következő napokban kisebb támadások érték az egyes századokat, de ezeket gyalogsági és aknavető tűzzel sikerült sorra elhárítani. A harcokocsik továbbra is a távolban maradtak, de elszórt lövéseik állandó veszedelmet jelentettek.

Egy alkalommal különös dolog történt. Juhász főhadnagy jobb szárnyon elhelyezkedő százada váratlanul kilépett állásaiból, s megindult visszafelé. Kiderült, hogy valaki elkiáltotta magát: „Visszavonulás!” Ezt a többi szakaszoknál parancsnak hitték és továbbadták, majd valóban megkezdték a visszavonulást. A zászlóaljparancsnok szinte önkívületben rohant ki harcálláspontjáról, s parancsolta vissza embereit az állásokba, melyet közben a szovjet aknavetők löni kezdtek.⁷¹

A helyzet egyre veszedelmesebbé vált. A jobb szárnyon a hatodik napon a leszálló sűrű ködben állandóan lánctalpasokat szállító gépkocsik moraja hallatszott. Ebből arra lehetett következtetni, hogy a támadók bekerítést készítenek elő. Egyébként is tapasztalták a védők, hogy mögéjük szovjet felderítők szivárogtak be.

„Kb. 20-án (?) jelentek meg az első oroszok mögöttünk. Aknavető állásunktól kb. 1 km-re a szárnyon, az erdős területen, gyalogság gyülekezését figyeltük meg. Géppuskáikat fokozatosan a jobb szárny mögé és a vetőállás mélységében hátunkba csoportosítottuk, úgy, hogy visszavonulásunkkor több géppuskánk tüzelt oldalra és hátra, mint előre. Szerencsére a köd felszakadt, ennek következtében az arcvonal előtt minden akció szünetelt.”⁷²

67 Uo.

68 Uo.

69 Uo.

70 Uo.

71 Uo. 55. o.

72 Uo.

A beszivárgás egyre nagyobb méreteket öltött. A zászlóalj segélyhelyénél az állások mögött szovjet járőr jelent meg, az ugyancsak hátul telepített aknavetőök pedig a már említett erdős területről géppuskatűzetet kaptak, ezért kénytelenek voltak állást változtatni. Ekkor Tassonyi százados parancsára egy szakasz erejű kötelék előretört ebbe az irányba, majd védelembe ment át. Itt esett el fejlődéstől Kökény főhadnagy, a vállalkozás parancsnoka.⁷³

Az utolsó nap eseményeiről Tassonyi százados így számol be:

„23-án (lehet, hogy 22-én) kaptam meg a parancsot, hogy éjjel vonuljak vissza Isaszegre, ahol további parancsokat fogunk kapni.. Délután a német összekötő tiszt... elbúcsúzott. Kis alakulatával kivonták. Az oroszok — valószínűleg a mozgáson felbátorodva — a Juhász-század (a jobb szárny) ellen harcokosiágyú-támogatással (a harcokcsik a háttérben maradtak) gyalogsági támadást indítottak. Ez a századot visszanyomta; a Juhász-század kb. 300 m-re, lépcsőzve, beásta magát. Ugyanakkor a betört oroszot a dombháton levő fészkek oldalozó tűzzel paralizálták.”⁷⁴

Az éj beálltával az aknavetőök tűztámogatása mellett a századok sorra kivonultak állásaikból, és Isaszegre meneteltek. Másnap autóbuszkaravánnal az egész egységet Pápára szállították.

Lajtos Árpád vezérkari őrnagy visszaemlékezésében leírja, hogy voltaképpen a német parancsnokság tudta nélkül vonta ki („elloptam”) az alakulatot az első vonalból, s szállította Pápára. Az ejtőernyős ezred ekkor már a közben megalakult Szent László hadosztály kötelékébe tartozott, s Lajtos Árpádnak, mint az új hadosztály vezérkari főnökének, legfőbb feladata volt összeszedni és harc képes állapotba hozni a hozzá tartozó alegységeket.⁷⁵

A németek, amikor felfedezték az alakulat eltűnését, keményen tiltakoztak. A magyar parancsnokság azzal vigasztalta őket, hogy egész hadosztállyal fogják pótolni ezt a zászlóaljat. A német parancsnokság erre állítólag azt válaszolta, hogy tartsák meg a hadosztályt, de adják vissza az ejtőernyősöket. Pedig akkor már a nagy veszteségek miatt ez az alegység csak árnyéka volt önmagának: Tassonyi százados szerint létszámának majdnem a felét elvesztette.⁷⁶

A katonák mindenestre boldogan vették tudomásul a kivonást, hogy a hol fagyos, hol sáros lövésződröknök teltöltött hetek után végre Pápán levethetik a ruhát, megfürödhetnek, s ágyban tölthetik az éjszakákat. A könnyebb sebesültek, akik Gödöllőn voltak, megtudva a fejleményeket Marosújvári zászlós vezetésével útközben csatlakoztak az alakulathoz. Így érkeztek november 24-én Pápára, ahol a II. zászlóalj ezekben a napokban kapta meg a parancsot az arcvonalba vezénylésre.⁷⁷

A II. ejtőernyős zászlóalj első bevetése

Az I. ejtőernyős zászlóalj még Budán volt a Károly-laktanyában, mikor 1944. október 17-én Ugron István százados Pápán megkezdte a II. zászlóalj szervezését. Az I. zászlóaljtól függetlenül 7 ejtőernyős tiszt működött szeptember 11-től Kárpátalján az első magyar hadseregénél harc fegyelembiztosító beosztásban. Feladatuk voltaképpen a szétzilált alegységek összeszedése és újjászervezése volt az arcvonal mögött. Őket október 7-én rendelték haza Pápára. Közülük kerültek ki a századparancsnokok, ők képezték a II. zászlóalj tisztikarának gerincét. A szervezési táblázatban a következő tisztek nevei szerepelnek:

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ HL Tgy. 2598, Lajtos Árpád vezérkari őrnagy emlékezése, 38. o.

⁷⁶ Tassonyi E.: i. m. 1983. 55. o.

⁷⁷ Marosújvári G. Emlékezése, 10. o.



Ejtőernyős újoncok eskütétele Pápán

Zászlóaljparancsnok: Ugron István százados.
 Segédtitisz: Paykert Imre főhadnagy.

Századparancsnokok:

- 4. század: Szakács József főhadnagy
- 5. század: Sanna Henrik főhadnagy
- 6. század: Kövesdy Dezső főhadnagy
- Géppuskás század: Karsay István főhadnagy
- Nehézfegyver század: Tóth Antal főhadnagy⁷⁸

A létszámmal nem volt probléma. Közel ezer újonc és számos önként jelentkező, még nem sorköteles fiatal vonult be 1944 október első napjaiban, s velük ettől kezdve kemény kiképzés folyt. Most nem más alakulatoktól érkezett az utánpótlás, hanem a besorozott 1923-as évfolyamból egyenesen ide érkeztek a sorkötelesek. Válogatásra, komolyabb orvosi vizsgálatra nem került sor, a bevonulók majdnem mindannyian ejtőernyős leventekiképzésben vettek részt. Ilyen leventeszakaszok az ország minden jelentős városában voltak, Budapesten pedig minden kerületben létrehoztak egyet-egyét. Itt komoly kiképzést kaptak harcászathól, s megismerték az ejtőernyőzés alapelemeit is. Az ejtőernyős leventék minden nyáron négyhetes táborozáson vettek részt Rákoson, s mindannyian ugrottak az ott felállított ugrótoronyból. Mindez nagy előnyt jelentett. Így Pápán az ugrókiképzést a szokottnál jóval rövidebb idő alatt egy repülőgépből történő ugrással zárták, s a rendelkezésre álló többi időben elsősorban csatárkiképzésben részesültek az újoncok. Az ejtőernyős ugrásoknak most egy halálos áldozata volt: a 17 éves Sárosi Gyula honvéd.⁷⁹

Novemberben erőteljes harci kiképzéssel teltek a napok. A rajokban az újoncokon kívül legfeljebb két fő volt a kiválóan képzett régi katonákból. Ezek jórészt az I. zászlóalj felgyógyult sebesültjei, és a Tiszafüredről hazaérkezettek voltak, akiket a

⁷⁸ Kövesdy Dezső ejtőernyős főhadnagy, századparancsnok majd zászlóalj segédtitisz (Ausztrália) írásos közlése (a szerző birtokában).

⁷⁹ A szerző személyes tapasztalatai

pótzászlóaljtotl helyeztek át ide. Hiány mutatkozott tisztesekből és tiszthelyettesekből is. Ezt bizonyos mértékig ellensúlyozta, hogy a legénység fegyverzetnek és tanulékonynak bizonyult, jól hasznosította a levetek kiképzésben megszerzett ismereteket és készségeket. Az ejtőernyős büszkeség is jobb teljesítményre sarkallta őket. Megoldást jelentett az is, hogy nagyobb csoportokban, rendszerint szakaszkötelékben folyt a kiképzés egy-egy kiváló oktató vezetésével.⁸⁰

Magáról a kiképzésről Kövesdy főhadnagy a következőket állapította meg: „A levente-újoncanyag jónak bizonyult. A kiképzés súlya — magyar fegyverzettel — a lökiképzésen volt. Pl. a 6. szd.-ot többször vittem Acsádra, ahol a szd. minden tagja minden rendelkezésre álló fegyverrel annyi löszert használt, s annyi kgr.-ot dobott, amennyihez kedve volt. Sokszor gyakoroltuk a közelharcot kgr. dobással és bele-rohanással. Azonban óriási hátrány volt, hogy az 1./II. eje. zlj. nem egészen 6 hetes kiképzés után XI. 25.-én riadózott s másnap a Csepel-szigeti bevetésre indult. Hat hét semmiképpen nem elegendő 2 év kiképzés lerövidítésére.”⁸¹

Ugron százados emlékezése szerint a II. zászlóaljat november 27-én riadóztatták. Megtörtént a felkészülés az elvonulásra, óriási volt az izgalom. Az éjszakába nyúlt a fegyverek cseréje. A kiképzésnél használt Mauserek, magyar golyószórók és géppuskák helyett a katonák német karabélyokat és villámgéppuskákat kaptak. Ez a fegyvercsere Csepelen folytatódott. Király-féle géppisztolyból általában rajonként volt egy, ez az egyetlen magyar gyártmányú kézfegyver, melyet magukkal vittek. Az elvonuló létszám rendkívül magas volt: 1400 fő.⁸²

November 28-án megérkezett a hosszú autóbuszkaraván Budapestről, megtörtént az elhelyezkedés a járművekben, majd Győrön keresztül megindult az alakulat a főváros irányába. Meglehetősen lassan haladtak, helyenként sokat kellett időzni légiriádók és katonai felvonulás miatt.⁸³

A zászlóaljparancsnok gépkocsival előre sietett eligazításért. A Budapesten kapott parancs értelmében a Csepel-szigetre kellett tovább menniük, ahol a délről előrenyomuló szovjet csapatok ellen Szigetszentmiklós-Halásztelek vonalában kiépített állásban kellett leváltani az 1. magyar lovashadosztályt. Itt az ejtőernyős alegység a német „Feldherrnhalle” páncélgránátos hadosztály alárendeltségébe került, melynek parancsnoka Pape vezérőrnagy volt.⁸⁴

Dél felé járt az idő, mikor a zászlóaljparancsnok jelentkezett Csepelen az illetékes német hadosztályparancsnokságon. Nagyon természetesen nem volt hajlandó azonnal átvenni a védővonalat, szükségesnek vélt némi időt ahhoz, hogy a legénység megismerje az új fegyvereket. Határozott fellépésének megvolt az eredménye: nem csak a kért 3 napot kapta meg, de a német parancsnokság 40 tiszthelyettest is rendelkezésre bocsátott a kezelési és lögyakorlatokhoz.

Az alegységet a beérkezés után a csepeli sporttelep épületeiben helyezték el. Itt került sor a fegyverismertető elméleti és gyakorlati foglalkozásokra. A lövészet gyakorlati része egy agyaggödörben folyt. Miután a kiképzés eredményesen befejeződött, december 1-jén este a zászlóalj kivonult a védőkörletbe. A parancsnok így rögzítette a helyzetet:

„XII. 1. Szürkületkor leváltom a lovashadosztály védelemben levő alakulatait. Védőállásom: lakihegyi rádió és Királyerdő vonala. A rádió antennatornya lerobbantva már. Az elg. Szigetszentmiklóst, Halásztelket már birtokba vette. A zlj. védőkörlete 6,5 km hosszú. Előre elkészített futóárok a gerince. Előtte szögesdrót, elektromosdrót, telepített aknamező. Elg. részéről csak járőrtevékenység. Felderíték járőrökkel

80 Kövesdy D. írásos közlése.

81 Uo.

82 Ugron István ejtőernyős százados, a II. zászlóalj parancsnokának írásos közlése (a szerző birtokában).

83 Pethő Sándor karpaszományos ejtőernyős őrmester emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában)

84 Ugron J. írásbeli közlése.

én is, nekik nincs védővonaluk, csak támpontszerűen biztosítják átkelésüket a szigeten. (Eddigi veszteség kb. 6 fő)⁸⁵

Kövesdy főhadnagy így emlékszik az eseményekre:

„Az egész tájat enyhe köd takarta. A váltás esemény nélkül zajlott le. A 6. eje. szd. védőállása a lakihegyi nagyadó lerobbantott antennatornyának a környékén volt, a szd. pk. háp.-ja (harcálláspontja —H. J.) kb. a torony csúcsa mögött.”⁸⁶

Itt szabályosan kiépített állások voltak. A nagyváradai huszárok olyan fedezékeket készítettek, melyek kiállták volna a tüzéségi tüzet is. Nagyban folyt a barátkozás a huszárokkal, mert ők képezték két évtizeden keresztül Pápa helyőrségét, ők voltak az ejtőernyősök elődei. Az ügyesen barkácsoló ejtőernyősök a közeli elhagyott majorban talált nagyméretű tejeskannákból primitív kályhákat rögtönöztek a fedezékekbe, mivel hidegre fordult az idő.⁸⁷

A magyar parancsnokot zavarta az arcvonal hosszúsága. Kiszámította, hogy másfél kilométer széles földszáv feladásával lényegesen megrövidítheti a védővonalat, tekintve, hogy a sziget északi vége egyre keskenyedik. Élt ezzel a lehetőséggel, s december 4-ről 5-re virradó éjszaka az új állásokba parancsolta a századokat. A lovashadosztály, melyet leváltottak, ugyancsak ezen az éjszakán vonult el.

Ugron századost az is zavarta, hogy a visszavonulás egyetlen útja a Gubacsi hídon keresztül vezetett, ezt pedig aláaknázták, s német őrség vigyázta. Elég lett volna egy olyan szerencsétlen véletlen folytán bekövetkező robbanás, mint a Margit hídnál, hogy az egész alakulat a szigeten rekedjen. Hirtelen elhatározással a német őrséget leváltatta, s az árkász szakasz, Kemenes törzsőrmester vezetésével, hatástalanította a robbanószerkezeteket. Mikor ez kiderült, a német hadosztályparancsnok tiltakozott, s felelősségre vonta a magyar parancsnokot. Nem kis vita árán, de a dolog végül mégis elrendeződött, s továbbra is az ejtőernyősök őrsége volt a hídnál.⁸⁸

Komolyabb szovjet támadásra csak december 6-án került sor. Ezt nagyobb erőfeszítés nélkül vissza tudta verni a zászlóalj. A siker nem csak a jól szervezett gyalogsági tűznek volt köszönhető, hanem annak is, hogy 120 löveg támogatta védelmi harcukat. Szükség esetén még a dunántúli oldalon elhelyezett légvédelmi lövegek is elébe tudtak lőni a magyar állásoknak. A következő napokon a szovjet csapatok nem kezdeményeztek, várták a megkezdett bekerítő hadművelet befejezését, s nyilván arra számítottak, hogy majd a körülrzárt főváros védői feladják a kilátástalan küzdelmet.

A II. ejtőernyős zászlóalj szerepe Csepelen december 12-én véget ért, a védőállásokat németek vették át. December 13-án tehergépkocsikkal és városi autóbusszokkal két fordulóban az egész alakulatot Főtra szállították.⁸⁹

Az I. ejtőernyős zászlóalj harca Kéthelynél

Miután Pokornyai őrnagy Soroksárnál súlyosan megsebesült, utódlásáról gondoskodni kellett, így az Isaszegről Páparára érkezett Tassonyi századost ezredparancsnokká nevezték ki, majd december elején soron kívül őrnaggyá léptették elő. Az I. zászlóaljat Kiss Zoltán százados vette át, aki a nagyváradai és tiszafüredi harcok után hazatért, s ekkor már egy hónapja Pápan tartózkodott. Elsősorban az ő feladata volt tehát a I. ejtőernyős zászlóalj felkészítése egy újabb bevetésre.⁹⁰

Ez nagy iramban meg is kezdődött.

Először feltöltötték az alakulatot a pótzászlóaljban található régi katonákkal, akik

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Kövesdy D. írásbeli közlése.

⁸⁷ Pethő S. emlékezése.

⁸⁸ Ugron I. írásbeli közlése.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Tassonyi Ede mér: A megerősített I. zlj. harcai Kéthelyen. *Magyar Szárnyak*, (Kanada) 1984/13. sz., 73. o.



Újonc ejtőernyős bőrmellényben, a frontra indulás előtt (Huszár János)

sebesülésükből felépülve letöltötték az akkor járó két hét szabadságot, majd szolgálatlétélre jelentkeztek. Nekik örültek legjobban a tisztiek, a jól kiképzett és harcedzett katonának nagy volt a becsülete. Az ő beosztásuk azonban nem oldotta meg a létszámkérdést, így jelentős számban kellett újoncokat is befogadni. Ezek között nem egy olyan is akadt, aki néhány nappal előbb vonult be. Ők, akik legfeljebb a leventekiképzés során szerzett ismereteikre támaszkodhattak, menet közben tanulták meg a harcászatot az öreg katonák mellett.

A raktárakból a nyersgumi talpú fűzős csizmákat, melyeket addig csak ugrásnál és díszelgéseknél használtak, most mind kiadták, s valamennyi katonát vadonatúj fényes bőrmellénnyel látták el.

A lövészszászadokban minden raj német villámgéppuskát kapott, ezzel szerelték fel a géppuskás századot is, majd ezt követően folyt a velük való ismerkedés az acsádi lőtéren.⁹¹

91 A szerző személyes tapasztalatai.



Ejtőernyősök a Szent László hadosztály jelvényével

December 2-án már elérték a teljes készenléteket. A volt huszárlaktanyájában együtt állt az alakulat. A málhazsákokat a fogatolt vonat kocsijaira rakták, s várták az indulási parancsot. Minden katona rendelkezett acélsisakkal is, ezt azonban a legkritikább alkalommal viselték.

December 2-án az esti órákban érkezett meg Pápára az autóbuszkaraván, mely a szállítást végezte. A harci szellem megfelelőnek látszott, virtuskodásban sem volt hiány. Egy-egy katona a régimódi autóbuszok első sárvédőjére ült ki börmellényben, nyakba vetett géppisztollyal, így utazott végig a városon.

Pedig ez már nem az a régi zászlóalj volt, amely a Kárpátokba indult kitűnően képzett legénységgel. Nemcsak a sok újonc miatt! A felgyógyult sebesültekből is hiányzott a lelkesedés: a kórházi ágyon eltöprengettek a háború kilátásairól.⁹²

Keszthely volt az első úticél. Tassonyi Edömér őrnagy, aki ezredparancsnokként is ezzel az zászlóaljjal tartott, az eseményeket így rögzítette:

„Pápán december első napjaiban riadóztattam, és Keszthelyre rendelték: ugyanis a hirtelen előretört orosz erők a Balatontól délre, Balatonszentgyörgy—K., Kéthely—Marcali területét érték el, és a Balaton-terület bekerítése fenyegetett.”⁹³

Mire az alakulat odaért, Keszthelyre szovjet járőrök szivárogtak be, először őket kellett kiszorítani, s csak később kerülhetett sor arra, hogy tovább vonuljanak. Itt a 67. német lovashadosztály kötelékébe kerültek, s velük összehangolt támadásban vettek részt, melynek célja a szovjet egységek visszaszorítása volt Kéthely térségében:

„Elhelyezésünk után a német lovashadosztályhoz hívtak, mely az oroszokkal harc-érintkezésben volt a Balatonkeresztúr—Kéthely—Marcali-tól Ny-ra lévő magaslatokat és erdős területeket megszállva... Helyzetismertetés után a támadás megbeszélésére került sor, amelynek széles arcvonalon az orosz visszavetése volt a célja. Feladatom megmagyarázása után jelentettem, hogy miután hivatalosan a Szt. László ho-

⁹² Uo.

⁹³ Tassonyi E.: i. m. 1984. 74. o.

parancsnoksága alatt vagyok, bármennyire is hajlandók vagyunk a támadásban részt venni, parancsot kell kapnom a hadosztályomtól a német ho. alá való rendelésemre. Azzal, hogy ez rövidesen el lesz intézve, elköszöntem. Másnap megkaptam a parancsot hogy a német ho.-nak alárendeltek.”⁹⁴

Másnap a német parancsnokság Holládra rendelte készenléti állásba az ejtőernyős alakulatot, mely estére érkezett oda. Az éjszakát a temetőben töltötték. Az ezredparancsnok harcálláspontja egy kriptában volt. A sírdombok a katonáknak is jó védelmet nyújtottak az aknák ellen. Támadásra a következő napon, december 6-án került sor:

„Másnap kora reggel (beérkezésünk 4-ik napján) beérkezett támogatásunkra 4 rohamlőveg. .. azzal a parancssal, hogy keleti irányban törjünk előre az erdős területen és vegyük a szőlős magaslatokat birtokba. Felderítést nem vezettünk be, nehogy előkészületre alkalmat adjunk. Az erdőn áthatolás alkalmával, kb. 1 1/2 km előrenyomulás után a bal szárny szd. egy géppuskás támpontot kiemelt, majd északnak fordulva egy beásásban levő orosz századot szárnyba támadva, veszteségeket okozva, megfutatította. Nyilvánvalóan hézagban voltunk. A szőlős dombokat ellenállás nélkül értük el. Előrenyomulásunkat folytatva, a Kéthelytől Ny-ra levő sík területet értük el, tehát támadási célunkat máris túlhaladtuk. Jobb szárnyunk biztosítására egy kb. szakasz erőt küldtünk ki a síkságot szegélyező, uralgó szőlős magaslatra, ahol is a gyenge orosz leplező erők rövid tűzharc után visszavonultak.”⁹⁵

Közben érzékelt lehetett, hogy a zászlóaljtól északra és délre a németek szintén előnyomultak. Mindez önbizalmat adott, így a parancsnok a támadás folytatására gondolt. Felkészültek tehát Kéthely bevételére. Erre kétségtelenül szükség is volt, hiszen tartósan úgy lehet védelemre berendezkedni, ha közeli településekre támaszkodhatnak.

„Elhatároztuk, hogy Kéthelyt birtokba vesszük és az eredetileg megjelölt és elért támadási célt kb. 3 km-re túlhaladjuk, ha a német körzetparancsnok hozzájárul, és továbbra is rendelkezésre bocsátja a 4 rohamlőveget. Miután a rohamlővegek erre engedélyt kaptak. .. Átkaroló mozdulattal az orosz erőket közelharcra a községből visszavetettük. Többek között egy páncéltörő ágyút is zsákmányoltunk. Veszteségünk aránylag nem volt nagy, 20-on alul sebesültekben és halottakban, sajnos Juhász fhdgy., szd. pk. páncéltörőágyú szilánktól súlyosan megsebesült, 3 nappal később a keszthelyi kórházban szepszisben meghalt. Csapataink a vasútállomás elfoglalása után a község keleti szélén védőállást foglaltak el. Egy kisebb, kb. szakasz erejű csoport és a páncélrombolók Balatonújlak felé előretörték. .. majd másnap Balatonkeesztúron az előretört német egységekkel felvették az összeköttetést.”⁹⁶

Dél felé kedvezőtlenebbé vált a helyzet. Marcalinál a németek heves harcban álltak a szovjet csapatokkal. A négy rohamlőveget az ő támogatásukra vissza is rendelték. Kéthelynél sem voltak teljesen szilárdak az ejtőernyősök állásai. A szemben álló szovjet egység aknavetőket vetett be, s ellentámadással próbálkozott. Éjszaka sem volt teljes a nyugalom. Tassonyi Edömér őrnagy erről a következőket írta emlékezésében:

„Éjjel a falu heves aknatűz alá került, és a vasútállomás, ahol Godó fhdgy. szd. pk-nak volt az előretolt háp-ja, heves támadásoknak volt kitéve. Az éj folyamán háromszor cserélt gazdát, de végül is az utolsó közelharc után kezünkben maradt és az oroszok a támadást beszüntették.”⁹⁷

A falut valóban lőtték aknavetőkkal, de a továbbiakra nem jól emlékszik az ezredparancsnok. Az állomásnál nem voltak éjszaka harcok. Godó Ferenc főhadnagy az

94 Uo.

95 Uo.

96 Uo.

97 Uo.

esti órákban a sötétség leple alatt századával visszatért a faluba pihenni, Takács Ferenc őrmester szakaszát hagyta a vasútállomáson védelemben:

„Feladatomban volt a vasútállomás biztosítása, nehogy az oroszok visszaszivárognak az éjszaka leple alatt... Én számítottam a hajnali orosz támadásra... A kis létszámú 24 fős szakaszomat jól felkészítettem, egész éjjel emberenként magyaráztam a feladatot... Ez volt katonai szolgálatom alatt életem legnagyobb, legveszélyesebb feladata. Fegyverzetünk három golyószóró, egyéni fegyverek, géppisztoly, egy távesőves puská, kézigránát... Reggel szürkülettel az oroszok a parkerdőből megindították a támadást...”, amit azonban sikerült visszaverni.⁹⁸

A falu környékén található erdős terület, különösen a Hunyadi-kastély környete, alkalmas volt a szovjet csapatok számára beszivárgásra, tartalékok felvonultatására a falu ellen. Amíg tehát ezt a zászlóalj birtokba nem vette, ki volt téve váratlan, nagyerejű támadásoknak. A parancsnok tehát újra kérte a német rohamlövegeket. Ezeket csak két nap múlva kapta meg, így addig várt, akkor azonban haladéktalanul támadott:

„Éjjeli készenlétbe helyezés után reggel 7-kor támadtunk... Mint később kiderült, az éj folyamán egy orosz ezred erői begyülekeztek, azzal a feladattal, hogy 8 órakor megindulva Kéthelyt foglalják vissza. Mi ebbe az előkészületbe támadtunk be. A jobb szárny támadása a heves... tűzben elapadt...”⁹⁹

A kritikus jobb szárnyon Juhász főhadnagy utóda, Ajtai Ferenc főhadnagy rohamozott a 2. század élén, ám a kívánatosnál vakmerőbben viselkedett az előrenyomulás során. Ezért van némi rosszallás helyettese, Marosújvári zászlós emlékezésében:

„Századunk sávjában különösen nagy erők voltak tüzelőállásban. Századunk egy szántáson át támadott Saci (Ajtai fhdgy. — H. J.) vezetésével, aki a század élén, magával nem törődve rohant az erdőszegély felé. Néhány perc múlva szitává löve összeesett. Támadásunk tért nyert ugyan, de ez erdőbe érve elakadt, mert egy jól rejtett géppuska tüze lefektetett bennünket. Ezt a géppuskát több támadási kísérlet után sem sikerült elhallgattatnunk. Mikor láttam, hogy ezek a kísérletek sok áldozatot követelnek, a század támadását megállítottam. Jelenttem helyzetünket Kiss Zolinak, aki tájékoztatott az általános helyzetről, és közölte, hogy a támogatásunkra alárendelt rohamlövegeket azonnal hozzám küldi. Parancsot adott, hogy az addig elért terepszakaszon minden körülmények között tartsunk ki. Én ennek megfelelően intézkedtem, beástuk magunkat, és vártuk a rohamlövegeket. Közben erős aknavetőtüzet kaptunk...”¹⁰⁰

Némi várakozás után a rohamlövegek megjelentek, s a helyzet rövidesen megváltozott:

„...az erdőben a Hunyadi-kastély birtokáért heves harc tombolt: a rohamlövegeket azonnal odairányítottam. A mérleg ekkor már kezdett javunkra billenni. Számos foglyot ejtettünk. A rohamlövegek megjelenése új lendületet adott a támadásnak, a kastélyt rövidesen elfoglaltuk, a jobb szárny is előrelendült, az oroszok visszavonulásban voltak, Sári pusztát jobb szárnyunk elfoglalta. Közelharccal, amelyben a páncélosok közvetlenül részt véve támogattak, az orosz erőket az erdőből kinyomtuk, csak egy kis része maradt orosz kézben.”¹⁰¹

Ezen a napon sebesültekben 88 főt vesztett a zászlóalj és sokan elesetek. A foglyok száma elérte a 80-at. Közülük az egészségeseket hátra kísérték, 30 sebesült szovjet katonát pedig teherautóval a keszthelyi kórházba szállítottak.

Különös körülmények között vesztette életét Banda István törzsőrmester, az ala-

⁹⁸ Takács Ferenc ejtőernyős őrmesternek, a demokratikus hadsereg főhadnagyának írásbeli közlése (a szerző birtokában)

⁹⁹ Tassonyi E.: i. m. 1984. 74. o.

¹⁰⁰ Marosújvári G. emlékezése, 11. o.

¹⁰¹ Tassonyi E.: i. m. 1984. 75. o.

kulat egyik keménykötésű katonája. Fogságba esett szovjet tisztet akart hátrakísérni a parancsnokságra, aki azonban váratlanul pisztolyt rántott és lelőtte, majd megszökött. Banda István holttestét Pápara szállították, ott temették el katonai pompával.¹⁰²

Bár a Hunyadi-kastély, birtokba vételétől kezdve, szinte állandóan célpontja volt a szovjet aknavetőknak, Kiss Zoltán zászlóaljparancsnok az épületben rendezte be harcálláspontját. A parkban volt a zászlóalj legfontosabb védőállása is. Sokan sebesültek meg, vagy estek el itt a következő napokban a megújuló aknatűzben.¹⁰³

Nehéz helyzete volt a Hunyadi-kastély térségében indított támadás idején a segélyhelyen dolgozóknak. Ezt tapasztalta az ezredparancsnok is, aki fején és kezén szilánkoktól megsebesült:

„Itt kell megemlítenem a zlj. segélyhelyén 3 önként jelentkezett ápolónő hősie magatartását. Egyikük egy őrmesterünk felesége volt, a másik egy hivatásos tisztnek, ha jól emlékszem, özvegye, akit a hómezőkről ismertem és Kéthelyről jött ki segíteni, és egy fiatal ápolónő. A támadás megindításakor a falu heves aknatűz alatt állt. A tartalékos orvos az óvóhelyre ment és ott maradt, míg ezek a nők fáradhatatlanul látták el a sebesülteket... Dél tájban, mikor is harchelyzetünk jóra fordult, és sebesültek már nem érkeztek be, sírva borultak egymásra.”¹⁰⁴

A hadtápl Keszthelyen rendezkedett be a Festetich-kastélyban, onnan szállította az utánpótlást. A hadtápszolgálat emberei hamarosan fölfedezték, hogy a pince egy részét nemrég falazták el. A friss falat áttörve többszáz pezsgős palackot találtak. Egyik alkalommal az élelemmel együtt ezt is kiszállították az állásokba a katonák nagy örömeire. Az ezredparancsnok azonban dicséret helyett keményen lehornta a túlbuzgó lépés kezdeményezőit.¹⁰⁵

Az ejtőernyős alakulat helyzete némileg megerősödött. A veszteségek pótlására gépkocsikon Páparól mintegy 100 fő érkezett, akik először a zászlóalj tartalékát alkották, majd védőállásba kerültek.¹⁰⁶

De, hogy ez nem jelentett békés állapotot, azt Tassonyi őrnagy emlékezése jól bizonyítja:

„A következő napok aránylag csendben teltek el, egy kb. zászlóalj erejű begyülekezést éjjel... aknatűzzel szétvertünk. Egy másik éjjel egy éjjeli vállalkozást rohamtávolságra engedve tűzrajtaütéssel visszazavartunk.”¹⁰⁷

Bizonytalansági tényező volt, hogy az alakulat jobb szárnya a levegőben lógott, nem kapcsolódott a Marcalinál elhelyezkedett németek állásaihoz. Ezen próbált segíteni a német parancsnokság azzal, hogy egy újabb magyar zászlóaljat vett át, s velük egészítette ki, nyújtotta meg dél felé az ejtőernyősök arcvonalát:

„Ebben az időben érkezett be egy felderítő zlj.(magyar), ha jól emlékszem egy fhdgy. parancsnoksága alatt, pár száz fő, akiket a németek a jobb szárnyunkon alkalmaztak a Sári pusztától délre, szárnyunk meghosszabbítására.”¹⁰⁸

December 18-án vége lett a viszonylagos csendességnek. A Hunyadi-kastély, Sári puszta és a felderítő zászlóalj állásai ellen támadás indult, melyet bombázás, tüzérségi tűz és ködlövés előzött meg. Sári puszta ellen még lángszórókat is bevetettek, miközben a falut kilenc repülőgép támadta. Az előrenyomuló szovjet egység Sári pusztát birtokba vette, majd a felderítő zászlóaljat megfutamtította. Az ejtőernyősök keményen védekeztek. Kiss Zoltán zászlóaljparancsnok tartalékát bevetve közelharban visszafoglalta Sári pusztát, s tüzfegyvereivel eredményesen pásztázta a felderítő zászlóalj sávját. Ezután a szovjet csapatok visszavonultak. A következő néhány nap-

102 Uo., továbbá *Kecskés Miklós ejtőernyős honvéd szóbeli közlése.*

103 *Tassonyi E.*: i. m. 1984. 75. o.

104 Uo.

105 *Kecskés Miklós honvéd szóbeli közlése.*

106 *Szabó D.* emlékezése

107 *Tassonyi E.*: i. m. 1984. 75. o.

108 Uo.

ban nyugalom volt, bár a megújuló ellenséges aknatűz érzékeny veszteségeket okozott.¹⁰⁹

A zászlóalj csupán az erőszakos német fellépés eredményeként került Kéthelynél bevetésre, hiszen szervezetszerűen a Szent László hadosztályhoz tartozott, mely Keszthely térségéből az Ipoly és Garam vidékére került, és ott súlyos harcokat vívott. Itt volt az ejtőernyős ezred II. zászlóalja, létszámban erősen lepadva.

Az ezredparancsnok az utolsó szovjet támadást követő nyugalmat kihasználva oldalkocsis motorkerékpárján felkereste Béla községben a Szent László hadosztály parancsnokságát, s kérte, hogy az I. zászlóalj is visszakerülhessen a hadosztály kötelékébe. Utánjárása sikeres volt. A hadosztály vezérkari főnöke, Lajtos Árpád, azonnal intézkedett. Alig érkezett vissza Keszthelyre Tassonyi Edömér őrnagy, már meg is jött a parancs a kivonásra.¹¹⁰

December 21-én, az esti órákban vonult ki a zászlóalj állásaiból, 23-án megtörtént a bevagonrozás Keszthelyen. Napokig tartó, hosszú, keserves utazás után értek a Felvidékre, ahol Ógyallán helyezték el őket. A karácsonyt a hideg vagonokban töltötték. Ez alól csak a nős tisztek és tiszthelyettesek mentesültek, akiket gépkocsin Pápára szállítottak, s így együtt lehettek családjukkal.¹¹¹

A II. zászlóalj felmorzsolódása

A I. zászlóalj javában vívta harcait Kéthelynél, mikor a még szinte érintetlen II. zászlóalj Csepelről Főtra került, s ezzel megkezdődött az alakulat felőrlődésének folyamata.

A parancsnok így vázolta az áttelepülést:

„Éjjel a német gyalogság levált és december 13-án reggel német gépkocsikon két lépcsőben átszállítanak Főtra. Az egész német hadosztály áttelepül. A hadosztályparancsnokság Újpesten és az Egyesült Izzóban. A zászlóalj feladata Fót község tartása. A szovjetek birtokolják a fóti Somlyót és lejtőjét, egészen a községig. Az első lépcsőben ment Kövesdy fhgy...”¹¹²

Kövesdy főhadnagy, az élcsapat parancsnoka, pontos leírást ad az áttelepülésről: „... december 12-én estefelé pcs. érkezett leváltásunkra és a zlj-nak Fót térségében való bevetésére. Az éj folyamán a zlj-at egy német rendőrzlj. (Polizei-batallion) váltotta fel. 1944. XII. 13-án hajnalban az élszázadért, a 6. szd.-ért megérkeztek a gépkocsik. Kb. a déli órákban érkezünk meg Főtra, gyönyörű, napsütéses, téli napon. A zlj. pk. a Károlyi-kastélynál várta a beérkező élszázadot. Azt az eligazítást adta, hogy szk. pk.-aimmal a leggyorsabb ütemben egy szgk.-n menjek szemrevételezni a Fóttól K-re (a Fót—Mogyoród-i úttól É-ra) fekvő dombvonulatra. Itt — elvileg — egy budapesti rendőralakulat pk.-ától kellett volna pontos tájékoztatást kapnom ... Ekkorra az ellenség már kézbevette Fót nagy részét és a védelem egy széles sávban összeomlott.”¹¹³

Kövesdy Dezső főhadnagy elindította századát, maga pedig a szakaszparancsnokokkal gépkocsin gyorsan elérte a dombvonulat tetejét. Megdöbbenve tapasztalta, hogy a rendőralakulatnak nyoma sincs, elszórt felszerelési tárgyak mutatták gyors menekülésüket. Ugyanakkor a közelben megjelentek az első szovjet katonák:

„... az előőrsök már legfeljebb 600 m távolságra szökelltek előre a szőlőtőkék között, ezeket 150—200 fős csoport kissé hátrább csatárláncban követte ... Kénytelenek

109 Uo. 75—76. o.

110 Uo. 76. o.

111 Uo.

112 *Ugron I.* írásbeli közlése.

113 *Kövesdy D.* írásbeli közlése.

voltunk a község felé visszahúzódni... Elhatározásom az volt... hogy ellentámadással visszafoglalom a dombvonulatot, mert ha az ellenség ott beássa magát, rálát Fótra, s amellett oldalozó tűz alatt tudja tartani.”¹¹⁴

Az elhatározást tett követte, de idő kellett míg a katonák elfoglalták helyüket a támadás megkezdéséhez:

„A felfejlődés az út árkában észrevétlenül zajlott le. Mikor minden szakasz jelentette, hogy készenléti helyét elfoglalta, zöld rakétajelre megindult a roham. Az időközben beásott elg-et kivetettük állásukból. A dombvonulat rövid idő alatt, de meg lehetős véraldozat árán a 6. szd. kezébe kerül. (10—15% halottakban és sebesültekben).”¹¹⁵

Miután a zászlóalj másik fele is megérkezett, súlyos és véres harcok kezdődtek azért, hogy a községet és közvetlen környékét birtokolni tudják. Ennek megfelelően nagyok voltak az emberveszteségek. Különösen sokan sebesültek és haltak meg aknaszilánkoktól. Már az első este veszélyes helyzet alakult ki. A zászlóalj oldalában öt T—34-es jelent meg kísérő gyalogsággal. Nem sikerült őket visszavetni. Reggel két német Királytigris típusú harcokosi vette fel a küzdelmet a szovjet páncélosokkal. Kemény párviadal után négy szovjet T 34-es megsemmisült, az ötödiket egy 6. századból való ejtőernyős lőtte ki kézi páncélelhárító fegyverrel.

December 14-én délelőtt Ugron István zászlóaljparancsnok a kialakult zavaros helyzetet igyekezett tisztázni, átszervezésekre adott parancsot. Közben a gyilkos aknatűzben megsebesült. A délutáni órákban a budai 11. sz. hadikórházba szállították.¹¹⁶

A zászlóalj vezetését a rangidős főhadnagy, Sanna Henrik vette át. Az új segédtiszt Kövesdy Dezső főhadnagy lett. Paykert Imre főhadnagy, a régi segédtiszt, századparancsnoki beosztást nyert.¹¹⁷

Az erősödő tüzéségi tűz, a harcokosiágyúk elszórt lövései, a Sztálin-orgonák sorozatai lehetetlenné tették a zászlóalj helyzetét Fóton. Az új zászlóaljparancsnok december 14-én az esti órákban kénytelen volt a községet feladni, s új állásokat kialakítani. A védővonal megváltoztatása azt jelentette, hogy a települést elhagyta a zászlóalj, s a Mogyoród-patak mentén beásta magát. Miután a szovjet hadvezetés célja ekkor a főváros bekerítése volt, az új védőállást komoly támadás nem érte.¹¹⁸

A nyugalom nem tartott sokáig, mert a Fótnál erősen megtizedelt zászlóaljat leváltották, s a szovjet bekerítő hadművelet megakadályozására a Dunától északra vetették be:

„December 19-én... egy magyar eső. zlj. (csendőrzászlóalj — H. J.) leváltott bennünket, és ismét megjelentek a már ismerős autóbuszok. Irány: Bp. — Esztergom — át a... hídon Párkányra. Itt a zlj. pk.-nak a német pságon kellett eligazításért jelentkeznie.”¹¹⁹

Az itt kapott eligazításnak megfelelően Ipolyszalkára vonult a zászlóalj, ahol a 2. honvéd páncélosadosztály törzsénél parancsot kapott a Letkést Ipolyszalkával összekötő híd visszafoglalására és az Ipoly keleti partján hídfő létesítésére:

„... az oroszok kézbe vették a híd letkési oldalát, sőt terepkutatóik a hídon szivárogtak előre... Az eje, csop. lendületes rohammal meglepte az elg-et... Az eje-csop-nak sikerült elfoglalnia a községet, s kisebb hídfőt létesíteni.”¹²⁰

A parancs végrehajtása nagyobb veszteségek nélkül sikerült, de a hídfő további kibővítése súlyos áldozatokkal járt. A létszám ekkor már csupán 120—150 fő volt. A 6. századot öt ember alkotta egy tiszthelyettes vezetésével.

114 Uo.

115 Uo.

116 Ugron I. írásbeli közlése.

117 Kövesdy D. írásbeli közlése.

118 Pethő S. emlékezése.

119 Kövesdy D. írásbeli közlése.

120 Uo.



Régi, tartalékos kiképzésre behívott ejtőernyős katonák az 1953-as díszszemlén

A hídfőre elsősorban azért volt szükség, hogy az Ipolytól keletre levő szétzilált német alakulatok ott ne rekedjenek. Az utolsó ilyen csapategységek december 23-ról 24-re virradó éjszaka érkeztek a hídfőbe, s vonultak át a hídon nyugati irányba.¹²¹

Közben, december 22-én, a parancsnokságot a Szent László hadosztály törzse vette át ebben a sávban. December 24-én már innen kapott parancsot a zászlóalj, hogy adja át a hídfőt a repülő lövészezrednek. Az Ipolyszalkára beszállásolt ejtőernyősök öröme azonban korai volt. Néhány óra múlva riadóztatták őket, s az Ipoly nyugati partján, a hídtól jobbra és balra kellett négy kilométer szélességben állást foglalniuk.¹²²

December 27-én hajnalban indult meg az ejtőernyősök és repülő lövészek elszakadása az Ipolytól, s visszavonulása a Garam mögé. Az irány Kicsind község volt, ahol a Szent László hadosztály parancsnoksága hidat veretett. Nagy meglepetésre azonban a visszavonulók Kicsind előtt szovjet csapatokba ütköztek, a hadihidat pedig felrobbantva találták. A felvonuló szovjet harkocsikkal és gyalogsággal kilátástalan, véres küzdelem kezdődött, melyben sokan elesetek. Az ejtőernyősök a 4. századdal az élen észak felé igyekeztek kitérni, s Kéménd tájékán próbáltak átjutni a sebes vizű Garamon. Átkelőhelyet keresve ilyen látvány tárult a katonák szeme elé:

„... a Garam egyik kanyarulatához értünk, ahol a lapos parton jégtáblák torlódtak össze. A jégtáblák között fennakadva német katonák holttesteit tornyosultak. Talán száznál is többen lehettek. Magyar egyenruhás halottakat is láttunk. Dermedten néztük a rettenetes látványt. Némán folytattuk utunkat. Kis távolságra a kanyartól a parton mindenféle német járművet találtunk. Legalább harminc, de lehet, hogy több is volt ...”¹²³

Mintegy ötven főnek sikerült az átkelés. Egy-egy kiszemelt szakaszon összekapaszkodva gázoltak a jeges folyóba, így jutottak át csuromvizesen, egymást vonszolva a túlsó partra. Néhányan Kemenesi törzsőrmester vezetésével egy felrobbantott hídon kapaszkodtak át. Kéménden a vendégszerető lakosság fogta pártfogásba őket. Itt lehetőség nyílt a ruhák megszáritására. Tovább vonulva Kőbölkúton szállásoltak be, s várták a további parancsot.¹²⁴

¹²¹ Uo.

¹²² Uo.

¹²³ *Strébely Zoltán* (Kanada): Kicsindtől Ógyalláig. Krónika, 10. o. (a szerző birtokában)

¹²⁴ *Pethő S.* emlékezése

Sanna Henrik zászlóaljparancsnok harminc főre teszi azok számát, akik december 27-én hosszú harc után Kicsindnél a délutáni órákban megadták magukat a szovjet csapatoknak. Az ugyancsak fogságba esett Hajdú József őrmester és Csótár Sándor honvéd ennél jóval többre emlékszik. Az elfogottakat Vácon keresztül Jászberényig kísérték a szovjet katonák, s ott átadták őket a demokratikus hadsereg szerveződő alakulatainak. Többen — köztük Hajdú őrmester is — a vasútbiztosító alakulathoz kerültek, s ott szolgáltak leszerelésükig. Hogy mennyien estek el Kicsindnél a harcokban, arra nincs adat.¹²⁵

A Garamnál kialakított új védővonal mögött pedig megkezdődött az újjászervezés előkészítése. A Szent László hadosztály parancsnoksága az I. és II. ejtőernyős zászlóalj maradványaiból, s a Pápáról útbaindított menetszázad újoncaiból kívánt egy harcképes zászlóaljat felállítani és harcba vetni. Erre az új év első napjaiban került sor. Ennek eseményei azonban már az 1945-ös év hadi krónikájának lapjaira tartoznak.¹²⁶

125 *Hajdú József* ejtőernyős őrmester emlékezése hangszalagon (a szerző birtokában).

126 A szerző személyes tapasztalata.